Төрээн чуртка 5 миллион пуд тарааны бээр дээш!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 192 (4162) | 1958 ч. сентябрь 27, суббота | Өртээ 20 коп.

Күрүнеге тараа садар талазы-биле чаа хүлээлгени алдарлыы-биле күүсеткеш, СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг белек болдураал!

* * *

Областың ажылчы чоннарының дайынчы хүлээлгези

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдер дугайында ап чорудуп турар хемчегеринге соруқ кирген бистиң областың ажылчы чоннары бо чылын биче эвес чедиишкиннерлиг болган. Сентябрьның 20-де область күрүнеге дүк дужаарының планын 101,1 хуу, тарааны 144,4 хуу кылдыр күүсеткен, сиген белеткели 101,1 хуу, силос салыышкыны 113,4 хуу күүсеттинген.

Бистиң областың ажылчы чоннары бүгү Совет Эвилелдээзи-биле бир дөмей кайгамчык бедик көдүрлүүшкүнүг чорукче—СЭКП-ниңээлчег чок XXI съездизинге ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү фронтуларынга улуг чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш демиселче хайнытып үнген.

— Күрүнеге эвт болгаш сүт дужаалдазының планын октябрь 1-ниң бетинде күүседир болгаш пландан дашкаар тараа дужаалгазын үргүлчүлеп тургаш октябрь 10-нуң бетинде күрүнеге ниитизи-биле 5 миллион пудтан эвээш эвес тарааны садар бис! Келир чылдың тарылгазынга үрезин уруулдазын октябрь 15-тиң бетинде, аңгыс чер андарылгазын 20-ниң бетинде доозар бис!— Ол болза бистиң областың эр, херээжен колхозчуларының, совхоз болгаш МТС, СТС ажылдакчыларының, областың бүгү көдээ ажыл-агый ишчилериниң боттарынга алган социалистиг чаа хүлээлгелери болур.

Ылангыя Таңды, Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарның ажылчы чоннары күрүнеге пландан дашкаар дужаалганы үргүлчүлеп тургаш район бүрүзү 1—1 миллион пудтан эвээш эвес тарааны садарын хүлээнген. Ол ышкаш Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарның ажылчы чоннары баштайгы планныг онаалдазын ийи, үш катап ажыр күүседирин хүлээнип турарлар. СЭКП обкому, облкүүском ажылчы чоннарның патриоттуг бедик көдүрлүүшкүнүн изии-биле деткээн болгаш областың колхозтары, совхозтары ниитизи-биле октябрь 10-нуң бетинде күрүнеге 5 миллион пудтан эвээш эвес тарааны садып болур деп көрген. Бо хүлээлгени чугаажокка күүседири областың ажылчы чоннарының мурнунда салдының турар дайынчы соруга болур.

Күрүнеге тараа дужаалгазының болгаш дүжүт ажаап алыышкынының бо шиитпирлиг хүннеринде аңаа бодунуң үлүг-хуузун киириштирбээн хамааты кижи турбас дээрзи чигзиниг чок. Бистиң колхозчу ховуларывыста, совхозтарның шөлдеринде мун-мун га тараалар ам-даа сыпта турбушаан, чүс-чүс тонна тараалар шаңнарда овааланы берген изип, үрелип турар. А областың чамдык районнарында кыштың баштайгы хары киир чаап келген. Ынчангаш биске ам шак, минута бүрүзү үнелиг. Ажаап алыышкынны болгаш күрүнеге тараа дужаалгазының ажылын дүн-хүн чок чорудары негеттинип турар.

Амгы үеде областың барык-ла бүгү районнарында тарааны аңгылап ажаар арга-биле кестирерин соксаткан чорукту чөптүг деп санап болбас. Ол мурнакчы арганы дүжүт алыышкынының төнчүзүнге чедир, сөөлгү гектар тараага чедир ажыглаары чугула. Тавычага кадырган тарааны комбайнның бункеринден улаштырла склаттап болурун, аңгылап ажаап алыышкынның күрүнеге болган ажыл-агыйга улуг ужур-дузалыын бистиң областа дыка хөй ажыл-агыйлар практика кырында көрүп турар. Ооң чижээнге дүжүт ажаап алыышкынын болгаш күрүнеге тараа дужаалгазын областа бир-ле дугаарында доозан «Барлык» совхозту, Таңды районнуң Сталин аттыг, Бии-Хем районнуң «Искра» колхозтары ышкаш өске-даа хөй-хөй ажыл-агыйларны чугаалап болур.

Бо чылын тарааның дүжүү чаагай болганынга «пөгүүргээш» чидириглер-биле кошкак демисежип турар чоруктарның бистиң областа бар болуп турар фактылары-биле канчап-даа эптежип болбас. Тараа шөлдеринде чидириглерден аңгыда ховудан шаңче, шаңдап тараа дужаар пунктуларже баар оруктарда безин тараанын төктүп хораар чоруу массалыг болуп турар. Чангыс-даа килограмм тараа черге кагбас дээш демисежири ховуда ажылдап турар кижи бүрүзүнүң хүлээлгези болур.

Тараа дээрге бистиң Төрээн чуртувустуң, бистиң улузувустуң байлаа. Кол чүве болза чүгле чаагай дүжүттү өстүрүп билири эвес, а ону чидириг чок ажаап алыры, ажыл-агыйжы арга-биле тарааны чөп ажыглаары болур.

Эр, херээжен колхозчулар, МТС, СТС-тиң, совхозтарның ажылдакчылары, областың бүгү ажылчы чоннары, Төрээн чуртуң шыгжавырынга 5 миллион пудтан эвээш эвес тарааны бераалинер! Бо дайынчы соругаары октябрь 10-нуң бетинде ыяавыла күүседилилинер!

Туранның № 1 ортумак школазының башкылар коллективинге, өреникчилеринге болгаш ажылдакчыларынга

Школаны үндезилеп тургускан хүнүнден бээр бежен чыл болгаш оюн холбаштыр башкылар коллективинге, өреникчилерге болгаш ажылдакчыларга СЭКП-ниң тыва обкому болгаш облкүүском изиг байырны чедирип, амыр-мендизин айтырып тур. Хөй санныг аныяк оолдар, кыстарны эртемнериниң үндезиннеринге өредир болгаш кижизидер талазы-биле башкылар коллективи хөй күштерни болгаш чогаадыкчы күш-ажылын үлүргеннер. РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы эш Н. В. Селина, эш Е. Д. Матюшкина, эш Н. С. Кирюшкина, эш М. В. Селина болгаш педагогика ажылының мастерлери өске-даа шак ындыг башкыларны школаның коллективи өстүргеи.

Школаның үре-түннелдиг ажылын демдеглевишаан, башкылар коллективи болгаш школаның ажылдакчылары ада-иелер активи-биле кады Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улус өредилгезиниң талазы-биле салган төөгүлүг соругаларын боттандырары дээш демисешпишаан, өзүп олурар салгакчыларны өредириниң болгаш коммунистиг кижизидериниң херээнге моон соңгаар-даа боттарының бүгү күштерин болгаш билиглерин берип, ынчангаш бистиң чуртка коммунизмни тургузарының талазы-биле бүгү улустуң херээнге төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге партия обкому болгаш облкүүском быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП ОБКОМУ ОБЛКҮҮСКОМ.

1958 ч. сентябрь 27,

Кызыл хоорай.

СЭКП обкомунуң бюрозунда болгаш облкүүскомда

Күрүнеге тарааны дужаарының болгаш садарының чоруп турарының дугайында

Областың колхозчулары, МТС-тернин, СТС-тин болгаш совхозтарның ажылдакчылары, партия, совет, комсомол, көдээ ажыл-агый органнары болгаш бүгү ажылчы чону СЭКП-ниң XXI съездизинге чаа бүдүрүлгечи чедиишкиннер-биле төлептиг ужуражыр дээш демисешпишаан, тараа белеткелинин күрүне планын хуусаа бетинде күүседеш, сентябрь 24-те пландан ажыр 1 миллион пуд тарааны дужаган. Ылаңгыя Таңды, Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарның ажылчы чону күрүнеге бир-бир миллиониде эвээш эвес тарааны дужаар болгаш садар деп немелде хүлээлгелерни боттарынга ап, улуг патриотчу көдүрлүүшкүннүг болганнар деп СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском демдеглээн.

Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш областың өске-даа районнарының колхозтары күрүнеге тараа дужаар болгаш садар талазы-биле планны ийи-үш катап ажыр күүседир деп боттарынга хүлээлгелерни ап турарлар.

Дүжүт ажаап алыышкынын чидириг чокка эң дүрген чорудар дугайында СЭКП ТК-ның айтыышкыннарын удуртулга болдурбушаан база Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарының патриотчу өгелээшкинин деткишаан, СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң **доктаатканы болза:**

Күрүнеге бир-бир миллион пудтан эвээш эвес тарааны дужаар болгаш садар деп хүлээлгени алган Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарының патриотчу өгелээшкинин чүүлдүг деп деткиир.

Областың бүгү районнарында өстүрген бедик дүжүттү болгаш ажылчы чоннарның калбарган улуг патриотчу көдүрлүүшкүнүн өөренип көргеш, октябрь 10-дан бээр күрүнеге 5 миллион пудтан эвээш эвес тарааны дужаар болгаш садар арга бар деп СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском санаан.

5 миллион пуд тарааны дужаарын колхозтарның, совхозтарның күүседири дээш колхозчуларның, МТС-тернин, совхозтарның ажылдакчыларының ортузунга масса-политиктиг ажылды калбартырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, партия эге организацияларынга болгаш колхозтар баштаар черлеринге, совхозтарның, МТС-тернин, СТС-тин директорларынга дааскан.

Колхозтарның болгаш совхозтарның дужааган тараазын үзүктел чок хүлээп алырын хандырарын, эң хөй тараа мөөннелген черлерге тараа хүлээп алыр пунктуларны немей организастаарын областың тараа-продуктулар эргелелинге (эш Деевке), автотрестиге (эш Пономаренкога) дааскан.

Күрүнеге тараа дужаалдазының талазы-биле мурнакчы районга тыпсыр обкомнуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тургускан болгаш сентябрь 25-тиң түннели-биле ол тукту Бии-Хем районга (СЭКП райкомунуң секретары эш **Савкин**, райкүүском даргазы эш **Агбан**) тывыскан.

Күрүнеге тараа садар хүлээлгезин районда бир дугаарында күүсеткен

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Н. Найдың, парторганизация секретары эш О. Хуна) күрүнеге тараа садып дужаарының планын сентябрь 21-де бир дугаарында күүсеткен. Колхоз күрүнениң шыгжавырынга 200 тонна ажыг эки шынарлыг тарааны киирген болгаш пландан ажыр күрүнеге тараа киирерин үргүлчүлеп турар.

Колхозтуң тараажылары бо чылын дүжүт ажаап алыышкынының болгаш күрүнеге тараа садарының ажылын организастыг болгаш бедик көдүрлүүшкүннүг чорудуп турар. Партия эге организациязының секретары эш Хуна баштаан кезек колхозчулар район төвүнде тараа хүлээп алыр черге колхозтуң тараазын дужаарынга кончуг шалыпкын ажылдап турарлар. Олар сөөлгү ийи хүнде 70 ажыг тонна тараазны дужааганнар.

«Ишкин» колхоз бо чылын тараадан аңгыда мал ажылының продуктуларын күрүнеге белеткээриниң айтырының база чедиишкинниг шиитпирлээн. Колхоз күрүнеге садар сүттүң планын 113 хуу, эттиң—100,4 хуу, дүктүң—104 хуу күүсеткен.

О. ДАРЫМА.

Шаңчыда бедик дүжүт

Чаа-Хөл районнуң Шаңчы ховузу мурнунда чылдарда тарылгага ажыглаттынмайн, чүгле мал одары болуп турган. Ол ховуну «Бурунгаар», «Найырал» көдээ ажыл-агый артельдери сөөлгү ийи чылдарда тараа культураларының тарылгазынга ажыглаан. Бо чылын Шаңчыга 2 мун ажыг га тараа культураларын ол ийи колхоз тараан. Ол тараа областа бедик дүжүттүг болган. «Бурунгаар» колхозтуң Шаңчыныц Кара-Ховуда кызыл-тазы бир гадан 65 центнер, «Найырал» колхозтуң арт аар-ийинде шөлде «Мильтурум-553» деп сорттуг кызыл-тазы 50 центнер дүжүттү берип турар. Шаңчының ниити тараазының дүжүү ортумаа-биле га бүрүзүнден 35 центнерден кудулавас деп санап турар.

Хүлээлге күүсеттинер

СЭКП-ниң XXI съездизинге болгаш Улуг Октябрьның 41 чыл болур байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарышка пландан дашкаар 90.000 пуд тарааны күрүнеге садарын Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозтуң колхозчулары хүлээнгеннер. Оларның хүлээлгези күүсеттинип турар. Дөртен беш мун ажыг пуд тарааны ам күрүне складында киирген болгаш 45 мун пудту чоокку хүннерде тараа хүлээп алыр пунктуга киирери-биле белеткеп алган.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ТАРААА, КАРТОФЕЛЬ, НОГАА, КУКУРУЗА АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ, КУСКУ ЧЕР АҢДАРЫЫШКЫНЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың сентябрь 25-ке чедир хуу-биле)

Районнар	Бескен тараа	Ажаалган кукуруза	Баскан картофель	Ажаалган ногаа	Аңдарган чер
Тес-Хем	88,5	100,0	77,9	—	29,8
Бии-Хем	80,4	100,0	82,8	54,0	15,3
Каа-Хем	72,9	100,0	69,0	61,3	36,3
Чаа-Хөл	69,1	92,7	18,6	26,5	75,2
Сүт-Хөл	67,7	76,0	58,7	57,1	43,6
Улуг-Хем	65,8	90,9	40,9	53,8	29,4
Таңды	61,4	76,0	44,5	45,9	53,3
Барыын-Хемчик	59,3	82,3	94,5	—	29,6
Чөөн-Хемчик	59,0	85,4	17,0	13,9	58,6
Бай-Тайга	56,1	100,0	23,6	—	65,8
Өвүр	50,8	100,0	62,5	100,0	—
СОВХОЗТАР:					
«Межегей»	128,3	55,0	9,8	25,9	18,9
«Өөк»	101,0	100,0	100,0	—	31,6
«Барлык»	100,0	87,7	55,5	—	10,3
«УТБА 25 чылы»	95,5	100,0	45,6	18,7	—
«Элегес»	80,3	100,0	59,5	20,8	55,5

* * *

Таңды районнуң тараажыларының күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү

Таңды районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылдың часкы тарылгазын организастыы-биле база бедик агротехниктиг деннелге чоруткан. Тарааны чайгы үеде ажаап өстүрери чедиишкинниг чоруттунган. Тараажыларның ол күш-ажылы эки түннелдерни берген. Колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдериниде эвбек дүжүт үнген. Ылангыя «Совет Россия» колхоз Бай-Даг деп черде ажыглалга киирген 2149 га күр черниң гектар бүрүзүнден 20—21 центнер дүжүттү ап турар. Тараанның гектар санындан дүжүү районда ортумаа-биле 17 центнер.

Ол байлак дүжүттү ажаап алырынга механизаторлар, колхозчулар, совхозтарның ажылчыннары эки белеткенген болгаш күскү ховуажыдарынче организастыг киргеннер. Олар күрүне шыгжавырынга хөй тараа дээш демиселге улуг тиилелгени чедип алганнар. Таңдычылар тараа белеткелериниң күрүне планын сентябрь 17-де 109 хуу күүсеткеш, СЭКП-ниң Тыва обкомунга болгаш облкүүскомга рапорттаакнар. Баштайгы хүлээлге ёзугаар 525 мун пуд тарааны күрүнеге киирген. Тараа белеткелериниң күрүне планын Сталин аттыг колхоз 204 хуу, «Найырал»—165, «Тиилелге»—160, «Межегей» совхоз—185, «Элегес» совхоз—108 хуу күүсеткилээн.

Партияның XXI съездизинге чедиишкиннинг ужуражыр дээш сорук кирген тараажылар бар аргаларын санап көргеш, Төрээн чуртка 1 миллион пуд тарааны бээр эп бедиткеш хүлээлгени алган. Таңдычылар эл хүлээлгезин база-ла чедиишкиннинг күүсеттишаан, ам оон-даа хөй 1 миллион 281 мун пуд тарааны Төрээн чурттуң тараа курлавырынга киирер деп дидим болгаш шиитпирлиг сөзүн берип турар. Ол-даа хүлээлгени чедиишкиннинг күүседил шыдаар аргалар болгаш күштер бисте бар.

Тараа ажаап алыышкынының болгаш күрүнеге тараа белеткелиниң талазы-биле мындыг улуг тиилелгелериниң үндезини болза, аңгылап ажаап алыр депшилгелиг арганы эки ажыглаанында, бригадаларда күш-ажылдың организастыында, масса-политиктиг ажылды эки-житкениниде, тараажылар ортузунга социалистиг чарыштың дээштиг болганында, техниканы, өске-даа кур күштерни болгаш аргаларны эки ажыглаанында болуп турар.

Лафет чок жатканың машинизи Василий Копылов («Межегей» совхоз) механизаторларның социалистиг чарыжының бирги черин ээлевишаан. Ажаап алыышкынның өгезиндеи бээр ол 523 гектар тарааны кестирген. Тарааны бөлдүрер болгаш бастырар талазы-биле комбайнерлер Ураков, Тунгур, Андросов (Сталин аттыг колхозта), Коровин, Черепанов, Бушманов («Кызыл партизан» колхозта), Ким, Аристов («Межегей» совхозта), Рогалев, Поляков («Совет Россия» колхозта) болгаш оон-даа өскелер мурнакчылар болуп турарлар. Мурнакчыларның ол өөрүнчүг күш-ажылы оларның күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүнүң дугайын, Төрээн чурттуң байлаа—эвбек дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр дээш демиселге оларның чүткүлдүүнүн дугайын хереченлеп турар. Бо демиселдиң мурнакчы одуруунда коммунистер чоруп турар. Ылангыя механизатор-коммунистер Коровин, Черепанов, № 5 трактор бригадазының бригадири Закурдаев, колхозтарның ховуу бригадирлери Иванов, Ойдупа, Полунин болгаш оон-даа өске эки ажылдан турарларны демдеглээри чугула.

Соругла болза, чедиишкиннерге менээргенмейн, сыпта тараалларны улам дүрген темпилиг, чидириг чокка ажаап албышаан, чаа бедиткен хүлээлге ёзугаар күрүнеге пландан ажыр дужаар тарааны октябрь 10-нуң бетинде күүседир ужурлуг бис. Ол болза, Төрээн чуртка, Октябрь революциязының 41 чыл ооонуң байырлалынга, СЭКП-ниң XXI съездизинге бистиң улуг белээвис-болур.

С. ВӘРЗИЛИН,
СЭКП Таңды райкомунуң секретары.

Күрүнеиң шыгжавырынга 7000 тонна тараа дээш!

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Дилгижек-биле беседа

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Дилгижектен районда дүжүт ажаап алыышкынын доозар болгаш тараа белеткелиниң талазы-биле кандыг хүлээлгелер ап турар дугайын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис дилээн.

—Бистиң районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери улуг тиилелгени чедип алган. Сентябрь 24-ке чедир 3644 тонна тарааны тараа хүлээп алыр черге киирген азы күрүнеге тарааны садарының болгаш дужаарының планын 107,1 хуу күүсеткен—деп, эш Б. Дилгижек чугаалаан.

Сентябрь 25-те районнуң партия активиниң хуралы болган. Күрүнеге пландан ажыр бир-бир миллион пудтан эвээш эвес тарааны дужаар болгаш садар хүлээлгени алган Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарының патриотчу өгелээшкинин деткиир болгаш дүжүт ажаап алыышкынын дүргедедир дугайын актив хуралынга чугаалашкан.

Хуралга бир дугаарында санал берген «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш Ойдупаның чугаазы улуг патриотчу көдүрлүүшкүннүг болганын эш Дилгижек чугаалаан.

— Күрүнеге пландан ажыр бир-бир миллион пудтан эвээш эвес тарааны дужаар болгаш садар хүлээлгени алган Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарының патриотчу өгелээшкинин бистиң артельдиң тараажыларының мурнундан изии-биле деткип тур мен. Бистиң артель күрүнеге 413 тонна тарааны киирер тургаш, 658 тонна кылдыр күүсеткен. Ам 500 ажыг тонна тарааны пландан ажыр күрүнеиң шыгжавырынга киирер бис. Мурнунда дужааганывыс-биле катай 1200 тонна болур. Бо хүлээлгени сөөлгү беш хонукта күүседириинге артельдиң тараажылары белен—деп, эш Ойдупаа чугаалаан.

Күрүнеге 645 тонна тараа дужаар болгаш садар планын 818 тонна кылдыр күүсеткен «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш Самлан индирге үнүп келгеш:—СЭКП-ниң өөлчег чок XXI съездизинге алдар кылдыр пландан ажыр Төрээн чуртка 600 тонна тарааны бээр бис. Бо хүлээлгевисти болгаш тарааның кезилдезин октябрь 5-тен бээр доозар бис—дээн.

Күрүнеге 832 тонна тараа берген «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы эш Ширинди-вии ам 588 тонна тарааны октябрь 5-те күрүне складынга киирер деп хүлээлгени алган. Хуралга санал берген өскедаа эштер бо ышкаш улуг көдүрлүүшкүннүг саналдарны берген.

Партия активиниң хуралынга мурнунда дужааганы-биле катай 7000 тонна эки шынарлыг тарааны күрүнеге садар деп шиитпирлээн.

Дүжүт ажаап алыышкынын болгаш Төрээн чуртка 7000 тонна тарааны бээрин октябрь 10-нуң бетинде доозар дээш Чөөн-хемчикчилер күүсеттинишкиннинг демиселде киргеннер.

Дүжүт ажаап алыышкыны ам чүгле 59 хуу чедип турар. Ынчангаш ажаап алыышкын ажылын дүн-хүн чок күүсеттинишкиннинг чорударын, бар күштерни болгаш аргаларны улам мобилизастаарын актив хуралы шиитпирлээн.

«Октябрь 30 чылы» колхозта К. Бурбүлдей, С. Экээндей, «Коммунизмче орук» колхозта Пимонов, Сүге-Маадыр, Н. Монгуш, Ленин аттыг колхозта Панкратов, Цибульский ышкаш механизаторларның, Чадаана АТК-ының тараа сөөртүлгезинде ажылдап турар чолаачылары: Королев, Черных, Шурышев, Май-оол оларның ажыл нормазын үргүлчү ийи-үш катап ажыр күүседип турарын актив хуралынга демдеглээн.

Студентилер картофель ажаалгазында

Кызылдың башкы училищезинин Щ-ку курузунуң студентилери 17 кижи Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелиниң картофель ажаап алыышкынында идепкейлиг ажылдап турарлар.

Студентилер 20 хонук иштинде колхозчулар-биле кады 48 га черниң картофелин ажаашканнар. Студентилер кижи бүрүзү хүнде 0,05 га черниң картофелин ажаар тургаш 0,07 га чедирип нормазын 120—130 хуу күүседип турарлар.

Студентилерниң иштинден Коля, Анай, Мөрзек олар эң идепкейлиг ажылдап турарлар. Картофель ажаап алыышкыны ам дооступ турар, олар ооң соонда ийиги бригаданың төп шаңынга кээп ажылдаарлар.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ТАРААА САДЫП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ЧЫЛ ПЛАКЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың сентябрь 25-ке чедир хуу-биле)

Районнар	Колхозтар	Совхозтар	Ниитизи-биле
Улуг-Хем	70,0	62,5	66,5
Бии-Хем	58,0	80,0	62,1
Таңды	67,7	46,2	57,9
Сүт-Хөл	56,9	—	56,9
Чөөн-Хемчик	47,3	—	52,7*
Каа-Хем	47,6	—	47,6
Барыын-Хемчик	32,0	61,8	43,9
Чаа-Хөл	33,2	—	33,2
Бай-Тайга	24,0	—	24,0

Тайылбыр: октябрь 10-га чедир Тыва область 5 миллион пудтан эвээш эвес тарааны күрүнеге берип болур арга бар деп СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң санап көргенин барымдаалааш, немей берген онаалда ёзугаар бо медээни кылган.

* Чөөн-Хемчик районнуң ниити хуузу ында көдээ ажыл-агыйның хуржулга станциязының киирген тараазы-биле немежи берген.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ХОЙЛАРНЫҢ ТАРЫП БООЗАДЫЛГАЗЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың сентябрь 20-го чедир)

Районнар	Күүсеткен хуузу
Сүт-Хөл	43,5
Бай-Тайга	41,4
Барыын-Хемчик	34,6
Өвүр	30,7
Тес-Хем	21,4
Бии-Хем	11,8
Эрзин	9,1
Чөөн-Хемчик	4,4
Каа-Хем	3,0
Чаа-Хөл	0,9
Улуг-Хем	0,8
Совхозтар:	
«Өөк»	22,8
«Элегес»	6,0
«УТБА 25 чылы»	1,0

СЭКП ТК-ның Президиумунда

ШКОЛАНЫҢ АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААЗЫН БЫЖЫГЛААР ДУГАЙЫНДА БАЗА ЧУРТТА УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ СИСТЕМАЗЫН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ДУГАЙЫНДА

(Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ бо парлаттынып турар чүүлүнде кирген саналдарны СЭКП ТК-ның Президиуму чүүлдүг деп көрген)

Амгы үеде ортумак болгаш дээди школада бистиң өөредилге системавыс хөй-хөй чугаа-соттарны өскүдүп турар. Бо дугайында кончуг хөй шүгүмчүлелдиг демдеглеелер чугаалаттынып үнүп, ажыл-херектиң боттуг шын байдалын илередип турар-дыр.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының секретарылары-биле, партияның крайкомнарының, обкомнарының секретарылары-биле болгаш улус өөредилгезиниң айтырыгларын ханыладыр бодап азы оларга шуут-ла хамаарылгалыг болуп турар өскедаа эштер-биле мээн кылгылаан беседаларымдан, адактың сөөлүнде, хамаатылар-биле кылгылаан хөй санныг беседаларымдан алырга ортумак болгаш дээди школада херектиң амгы байдалында сагышка дыка четпес чүүлдер илереп көстүп турар.

Коммунистиг нинтилелдиң улуг чаагай тудуун тудуп үндүрер хүлээлгелиг өзүп орар салгакчыларны кижизидери—бирги чергениң чугула херээ болур. Ылаңгыя әртемнин болгаш әң чаа техниканың сөөлгү чедиишкиннерин әң калбаа-биле ажыглавайн турган, чурттуң улус ажыл-агыйын чедиишкинниг хөгжүдер арга чок боп турар бистиң үевисте өөредилгениң ролю онза улуг апарган.

Комсомолдуң XIII съездизинге бодумнуң чугаамга-ла бо амыдыралчы чугула айтырыгның талазы-биле чамдык бодалдарымны чугаалаан мен. Чуртта улус өөредилгезинде бистиң бүгү системавысты әкижидер талазы-биле принципиалдыг бодалдарны әллән делгеренгей тода тайылбырлаары ажыктыг болур ийик деп бодай-дыр мен.

Совет әрге-чагырганың дөртен чылдарының дүргүзүнде Совет Эвилелинде ортумак болгаш дээди өөредилге улуг чедиишкиннерни чедип алган дээрзинге чигзиниг чок. Бир эвес революция мурнундагы Россияга 1914 чылда эге болгаш ортумак школага чүгле 9,6 млн. кижи өөренип турган болза, әрткен 1957—58 өөредилге чылында бистиң нинти билиг бээр школавыска өөреникчилериң саны 28,7 млн. кижи, а улуг назылыглар школазыбиле кады алырга 30,6 млн. кижи болган-дыр. Ол-ла үеде ортумак школаларның үстүү класстарында өөреникчилериң саны барык-ла 40 катап көвүдээн. Чурттакчы чону шаанда барык-ла чүү-биле бижикбилиг чок чораан әллән каш эвилелдешкен республикаларда улус өөредилгезиниң чедиишкиннери өнза улуг боп турар. Чижээ, Узбек ССР-ниң школаларында ам 1,3 миллион ажыг кижи өөренип турар, ынчаарга амгы Узбекистанның девискээринге 1914 чылда 17 мүңдан шоолуг ашпас школачылар турган-ла болгай.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилгениң херээнде чедиишкиннер база-ла дыка улуг. Революция мурнундагы Россияга дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга чүгле 182 мүң студентилер өөренип турган, ам оларның саны 4 миллион кижи ажып турар. Бистиң дээди школавыс совет интеллигенцияның—инженерлерниң, агрономнарның, зоотехниктерниң, башкыларның, әмчилериң болгаш өске-даа тускай әртемниглериң—кайгамчыктыг кадрларын белеткеп берген. Амгы үеде Совет Эвилелинде дээди болгаш тускай ортумак әртемниг 6,8 миллион хире тускай әртемниглер ажылдап турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бистиң чедиишкиннеривис, күш-ажылы Совет Төрөөн чуртту болгаш бүгү кижи төрелгетенни бүгү делегейге ужур-дузалыг ажыдыышкыннар-биле байлакшыткан совет әртемденнериң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның шылгарангай чедиишкиннери болза, әң-не нарын болгаш харысалгалыг сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар ыңдыг бедик мергежилдиг кадрларны совет дээди школаның белеткеп шыдаан чоруу-биле дыка холбаалыг.

Ыңдыг болза-даа бистер дээди болгаш ортумак өөредилгениң херээн тургусканының байдалы-биле болгаш ооң бодунуң системазы-биле сеткил ханың шыдавас бис. Бистиң школаларывыстың болгаш дээди өөредилге черлеривистиң ажылында моон ыңай шыдажыр аргажок улуг-улуг четпестер бар.

Бистиң ортумак болгаш дээди школавыстың кол, үндезин четпес үүлү болза оларның амыдыралдан хоорук чоруу боп турар. Ол четпес чоруктуң уъжун улус өөредилгезиниң болгаш дээди школаның ажылдакчылары шүгүмчүлелге кашдаа удаа таваржып келген, ынчаныже байдал херек кырында барыкла өскерилбейн турар.

ОРТУМАК ШКОЛА ДУГАЙЫ

Бистер бышкан билигниң аттестадын алырынга четчир әренгей нинти билиглерни доозукчуларга әллән тодаргай хемчәлдин-биле бээр сорулгалыг турган революция мурнундагы гимназиядан кончуг хөй чүүлдерни үлегерлеп алганывыстың хараазында бистиң нинти билиг бээр школавыс качыгдан турар-дыр. Доозукчуларның оон ыңайгы салымчолу кандыг болурул дээрзи ынчан күрүневи болгаш школаны сонуургатпайн турган.

Бижини школа бышкан билигниң аттестадын алырынга четчир әренгей нинти билиглерни доозукчуларга әллән тодаргай хемчәлдин-биле бээр сорулгалыг турган революция мурнундагы гимназиядан кончуг хөй чүүлдерни үлегерлеп алганывыстың хараазында бистиң нинти билиг бээр школавыс качыгдан турар-дыр. Доозукчуларның оон ыңайгы салымчолу кандыг болурул дээрзи ынчан күрүневи болгаш школаны сонуургатпайн турган.

Бижини школа бышкан билигниң аттестадын алырынга четчир әренгей нинти билиглерни доозукчуларга әллән тодаргай хемчәлдин-биле бээр сорулгалыг турган революция мурнундагы гимназиядан кончуг хөй чүүлдерни үлегерлеп алганывыстың хараазында бистиң нинти билиг бээр школавыс качыгдан турар-дыр. Доозукчуларның оон ыңайгы салымчолу кандыг болурул дээрзи ынчан күрүневи болгаш школаны сонуургатпайн турган.

Ортумак школаның сорулгаларының дугайында ыңдыг бодал шын эвес болур деп чүвени амыдырал шагда-ла көргүскен. Олдарның болгаш кыстарның әллән хөй кезээ мурнунда-даа ортумак школаны доосканнарның санының өзүп турары-биле холбаштыр дээди өөредилге черлеринче олдарның болгаш кыстарның әллән хөй кезээ кирип турар. Оларның хөй кезии, ортумак школага өөредилгени доосканы, бышкан билигнин аттестадын чедип алган, амыдыралга белен эвес болгаш оон ыңай кайнаар чоруурун билбес боп турар.

Амгы үениң байдалдарында бистер дээди өөредилге черлеринге чылда 450 мүң хире кижини, оларның дең кезии хирезин—хүндүс өөренир салбырларга хүлээп ап болур бис. Школага он чыл иштинде өөренип алган аныяк кижилериң хөй нуруузу школаны доосканының соонда практиктиг амыдыралга белеткеттинмээн боор-дур. 1954 чылдан 1957 чылга чедир үениң дүргүзүнде ортумак школаны доосканнарның иштинден 2,5 миллион ажыг кижи дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга кирбээн. Чүгле 1957 чылда бизиң ортумак школа доозукчуларының иштинден 800 мүн ажыг кижи дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга кирбээн.

Шак ол олдар болгаш кыстар, ортумак школада өөредилге программазының амыдыралдан хоорук болганының ужурунда, бүдүрүлге деп чүвени мырыңай-ла билбес болганнар. Ынчангаш шак ол аныяк, долу амыдыралчы күштерлиг кижилерни канчаар ажыглаза дээрел деп чүвени нинтилел база билбейн турар. Аныяктарның болгаш ада-иелериниң әллән хөй кезии ыңдыг байдалга ужаар байдал-биле моон ыңай эптежип болбос. Социалистиг нинтилелге күш-ажыл бодунуң ажыктыг чоруу-биле үнелетинген турар ужурлуг, ол болза чүгле төлевирден эвес, харын кол-ла чүве — бистиң совет хөй-нинтивистиң улут хүндүткелинден идигни алыр ужурлуг. Нинтилелге кол чүүл—нинтилелдиң амыдыран турар чүүлү болур, ол дээрге бүдүрүкчүлүг күш-ажыл болур, чүге дизе материалдыг үнелиг чүүлдери чүгле ол тургузун турар деп аныяктарга үргүлчү угаадыр херек. Күш-ажыл—совет кижи бүрүзүнге амыдыралчы хереглел ол.

Школаны алдын азы мөңгүн медальдыг доосканнарны кижилерге хамаарыштыр дээди өөредилге черлеринче киреринин артык чиигелелиг байдалдарын тургузарының сөөлгү үеге чедир-ле турып турган практиказы байдалды улам күштүү-биле нарыыдаып турган дээрзин чугаалаар херек. Херектиң ужуру чүдел дээрге, боттарының үрүглары медальдар алдын деп ораладжып турган чамдык ада-иелериниң талазынан башкыларга күштүг салдарны көргүзүп турганында болур.

Оон аңтыда, аныяктарны шилип алыр-ла херээ болур. Ылаңгыя әртемнин болгаш әң чаа техниканың сөөлгү чедиишкиннерин әң калбаа-биле ажыглавайн турган, чурттуң улус ажыл-агыйын чедиишкиннинг хөгжүдер арга чок боп турар бистиң үевисте өөредилгениң ролю онза улуг апарган.

Комсомолдуң XIII съездизинге бодумнуң чугаамга-ла бо амыдыралчы чугула айтырыгның талазы-биле чамдык бодалдарымны чугаалаан мен. Чуртта улус өөредилгезинде бистиң бүгү системавысты әкижидер талазы-биле принципиалдыг бодалдарны әллән делгеренгей тода тайылбырлаары ажыктыг болур ийик деп бодай-дыр мен.

Совет әрге-чагырганың дөртен чылдарының дүргүзүнде Совет Эвилелинде ортумак болгаш дээди өөредилге улуг чедиишкиннерни чедип алган дээрзинге чигзиниг чок. Бир эвес революция мурнундагы Россияга 1914 чылда эге болгаш ортумак школага чүгле 9,6 млн. кижи өөренип турган болза, әрткен 1957—58 өөредилге чылында бистиң нинти билиг бээр школавыска өөреникчилериң саны 28,7 млн. кижи, а улуг назылыглар школазыбиле кады алырга 30,6 млн. кижи болган-дыр. Ол-ла үеде ортумак школаларның үстүү класстарында өөреникчилериң саны барык-ла 40 катап көвүдээн. Чурттакчы чону шаанда барык-ла чүү-биле бижикбилиг чок чораан әллән каш эвилелдешкен республикаларда улус өөредилгезиниң чедиишкиннери өнза улуг боп турар. Чижээ, Узбек ССР-ниң школаларында ам 1,3 миллион ажыг кижи өөренип турар, ынчаарга амгы Узбекистанның девискээринге 1914 чылда 17 мүңдан шоолуг ашпас школачылар турган-ла болгай.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилгениң херээнде чедиишкиннер база-ла дыка улуг. Революция мурнундагы Россияга дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга чүгле 182 мүң студентилер өөренип турган, ам оларның саны 4 миллион кижи ажып турар. Бистиң дээди школавыс совет интеллигенцияның—инженерлерниң, агрономнарның, зоотехниктерниң, башкыларның, әмчилериң болгаш өске-даа тускай әртемниглериң—кайгамчыктыг кадрларын белеткеп берген. Амгы үеде Совет Эвилелинде дээди болгаш тускай ортумак әртемниг 6,8 миллион хире тускай әртемниглер ажылдап турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бистиң чедиишкиннеривис, күш-ажылы Совет Төрөөн чуртту болгаш бүгү кижи төрелгетенни бүгү делегейге ужур-дузалыг ажыдыышкыннар-биле байлакшыткан совет әртемденнериң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның шылгарангай чедиишкиннери болза, әң-не нарын болгаш харысалгалыг сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар ыңдыг бедик мергежилдиг кадрларны совет дээди школаның белеткеп шыдаан чоруу-биле дыка холбаалыг.

Ыңдыг болза-даа бистер дээди болгаш ортумак өөредилгениң херээн тургусканының байдалы-биле болгаш ооң бодунуң системазы-биле сеткил ханың шыдавас бис. Бистиң школаларывыстың болгаш дээди өөредилге черлеривистиң ажылында моон ыңай шыдажыр аргажок улуг-улуг четпестер бар.

Бистиң ортумак болгаш дээди школавыстың кол, үндезин четпес үүлү болза оларның амыдыралдан хоорук чоруу боп турар. Ол четпес чоруктуң уъжун улус өөредилгезиниң болгаш дээди школаның ажылдакчылары шүгүмчүлелге кашдаа удаа таваржып келген, ынчаныже байдал херек кырында барыкла өскерилбейн турар.

Бистер бышкан билигниң аттестадын алырынга четчир әренгей нинти билиглерни доозукчуларга әллән тодаргай хемчәлдин-биле бээр сорулгалыг турган революция мурнундагы гимназиядан кончуг хөй чүүлдерни үлегерлеп алганывыстың хараазында бистиң нинти билиг бээр школавыс качыгдан турар-дыр. Доозукчуларның оон ыңайгы салымчолу кандыг болурул дээрзи ынчан күрүневи болгаш школаны сонуургатпайн турган.

Бижини школа бышкан билигниң аттестадын алырынга четчир әренгей нинти билиглерни доозукчуларга әллән тодаргай хемчәлдин-биле бээр сорулгалыг турган революция мурнундагы гимназиядан кончуг хөй чүүлдерни үлегерлеп алганывыстың хараазында бистиң нинти билиг бээр школавыс качыгдан турар-дыр. Доозукчуларның оон ыңайгы салымчолу кандыг болурул дээрзи ынчан күрүневи болгаш школаны сонуургатпайн турган.

Ынчалза-даа чоорту ол чорук эргежок чугула эвес апарган болгаш ажылчыннар факультеттери шагда-ла дүшкүлээн. Ортумак школа базала аныяктарны чүгле дээди өөредилге черлеринге белеткээри-биле кыыгаавардыттынмас апаган. Аныяктарның бүгү-нинти ортумак өөредилгени чедип алырының сорулгазы бистиң чуртувуста салдынган болгаш боттанып турар. Бистер болза бистиң бүгү аныяктарывысты, миллион-миллион олдарны болгаш кыстарны он чылдың ортумак школазынга өөредип доостурарын ораладжып турар бис. Олар доозазы-ла дээди өөредилге черлеринге болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге бүрүн кире бербес деп чүве чаягаар-ла билдингир. Ынчангаш ортумак өөредилгени чедип алган олдар болгаш кыстар шуптузу-ла дээди өөредилге черлеринче ыяан киргеи турар ужурлуг деп сорулганы салыр болза, мелегей чорук болур ийик.

Ынчанныже бистиң он чыл школавыс амгы үеде аныяктарны амыдыралга белеткээриниң сорулгазын шиитпирлевейн, харын оларны чүгле дээди өөредилге черлеринче киреринче кылыр белеткеп турар. Бистиң ортумак школавыс кижилерни чүгле дээди өөредилге черлериниң четчеалаашкынын хандырар дээш, оон соонда ол кижилер дээди билиг чедип алзын дээш белеткээр хүлээлгелиг болур ужурлуг деп бодал ортумак школа доосканы аныяктарда, а ол ышкаш өг-бүлелерде, школаларның башкылар коллективтеринде быжыы-биле сиңниккен боп турар.

Ортумак школаның сорулгаларының дугайында ыңдыг бодал шын эвес болур деп чүвени амыдырал шагда-ла көргүскен. Олдарның болгаш кыстарның әллән хөй кезээ мурнунда-даа ортумак школаны доосканының соонда дээди өөредилге черлеринче киргеи болуп турар. Харын чогум-на олар бүдүрүлгеже чоруптар ужурлуглар дээр чүүл бар. Шак ол чорук шын эвес болгаш бистиң өөредивиске, бистиң чүүлүдүвүскеге чоруп турар.

Ортумак школаны доосканы олдар болгаш кыстар боттарынга таарыштыр карачаңгыс амыдыралчы орук болза өөредилгени дээди азы оода чадаарда-ла, тускай ортумак өөредилге черинге барып уламчылаары кылдыр саналарынга чаңчыгып турар. Он чыл школазын доосканнарның чамдыызы фабрикаларга, заводтарга, колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдаары-биле хөөн чогу сүргей чоруп турар, а оларның чамдыктары оны боттарын дорамчылаан чорук кылдыр безин санап турарлар.

Күш-ажылды шак ынчаар шын эвес, хоюргаш чүдексинин көөр чорук өг-бүлелерде база-ла илереп турар. Бир эвес бичии ол азы уруг багай өөренип турар болза, оон ада-иези болгаш долгандыр турар кижилери уругну сен эки өөренмес, алдын азы мөңгүн медаль чедип албас, дээди өөредилге черинче кирип шыдавас болзунда, заводка анаа-ла бөдүүн ажылчын болуп ажылдаар апаар сен деп көргүдүп турарлар. Күш ажылы үрүглларга кандыг-ла бир коргунчуг сүртедилге болу берип турар. Шак ынчаар угаазылап бодаар чоруктар болза социалистиг нинтилелдиң ажыл-ишчилерин дорамчылаан чорук болур дээрзиниң дугайын чугаалаан-даа херээ чүү боор.

Бистиң нинтилеливисте кижилериң күш-ажылын хүндүлеп көрбес, амыдыралдан хоорук кылдыр кижизидип турар шак ыңдыг бүжар байдал-биле моон ыңай эптежип болбос. Социалистиг нинтилелге күш-ажыл бодунуң ажыктыг чоруу-биле үнелетинген турар ужурлуг, ол болза чүгле төлевирден эвес, харын кол-ла чүве — бистиң совет хөй-нинтивистиң улут хүндүткелинден идигни алыр ужурлуг. Нинтилелге кол чүүл—нинтилелдиң амыдыран турар чүүлү болур, ол дээрге бүдүрүкчүлүг күш-ажыл болур, чүге дизе материалдыг үнелиг чүүлдери чүгле ол тургузун турар деп аныяктарга үргүлчү угаадыр херек. Күш-ажыл—совет кижи бүрүзүнге амыдыралчы хереглел ол.

Школаны алдын азы мөңгүн медальдыг доосканнарны кижилерге хамаарыштыр дээди өөредилге черлеринче киреринин артык чиигелелиг байдалдарын тургузарының сөөлгү үеге чедир-ле турып турган практиказы байдалды улам күштүү-биле нарыыдаып турган дээрзин чугаалаар херек. Херектиң ужуру чүдел дээрге, боттарының үрүглары медальдар алзын деп ораладжып турган чамдык ада-иелериниң талазынан башкыларга күштүг салдарны көргүзүп турганында болур.

Оон аңтыда, аныяктарны шилип алыр-ла херээ болур. Ылаңгыя әртемнин болгаш әң чаа техниканың сөөлгү чедиишкиннерин әң калбаа-биле ажыглавайн турган, чурттуң улус ажыл-агыйын чедиишкиннинг хөгжүдер арга чок боп турар бистиң үевисте өөредилгениң ролю онза улуг апарган.

Комсомолдуң XIII съездизинге бодумнуң чугаамга-ла бо амыдыралчы чугула айтырыгның талазы-биле чамдык бодалдарымны чугаалаан мен. Чуртта улус өөредилгезинде бистиң бүгү системавысты әкижидер талазы-биле принципиалдыг бодалдарны әллән делгеренгей тода тайылбырлаары ажыктыг болур ийик деп бодай-дыр мен.

Совет әрге-чагырганың дөртен чылдарының дүргүзүнде Совет Эвилелинде ортумак болгаш дээди өөредилге улуг чедиишкиннерни чедип алган дээрзинге чигзиниг чок. Бир эвес революция мурнундагы Россияга 1914 чылда эге болгаш ортумак школага чүгле 9,6 млн. кижи өөренип турган болза, әрткен 1957—58 өөредилге чылында бистиң нинти билиг бээр школавыска өөреникчилериң саны 28,7 млн. кижи, а улуг назылыглар школазыбиле кады алырга 30,6 млн. кижи болган-дыр. Ол-ла үеде ортумак школаларның үстүү класстарында өөреникчилериң саны барык-ла 40 катап көвүдээн. Чурттакчы чону шаанда барык-ла чүү-биле бижикбилиг чок чораан әллән каш эвилелдешкен республикаларда улус өөредилгезиниң чедиишкиннери өнза улуг боп турар. Чижээ, Узбек ССР-ниң школаларында ам 1,3 миллион ажыг кижи өөренип турар, ынчаарга амгы Узбекистанның девискээринге 1914 чылда 17 мүңдан шоолуг ашпас школачылар турган-ла болгай.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилгениң херээнде чедиишкиннер база-ла дыка улуг. Революция мурнундагы Россияга дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга чүгле 182 мүң студентилер өөренип турган, ам оларның саны 4 миллион кижи ажып турар. Бистиң дээди школавыс совет интеллигенцияның—инженерлерниң, агрономнарның, зоотехниктерниң, башкыларның, әмчилериң болгаш өске-даа тускай әртемниглериң—кайгамчыктыг кадрларын белеткеп берген. Амгы үеде Совет Эвилелинде дээди болгаш тускай ортумак әртемниг 6,8 миллион хире тускай әртемниглер ажылдап турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бистиң чедиишкиннеривис, күш-ажылы Совет Төрөөн чуртту болгаш бүгү кижи төрелгетенни бүгү делегейге ужур-дузалыг ажыдыышкыннар-биле байлакшыткан совет әртемденнериң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның шылгарангай чедиишкиннери болза, әң-не нарын болгаш харысалгалыг сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар ыңдыг бедик мергежилдиг кадрларны совет дээди школаның белеткеп шыдаан чоруу-биле дыка холбаалыг.

Ыңдыг болза-даа бистер дээди болгаш ортумак өөредилгениң херээн тургусканының байдалы-биле болгаш ооң бодунуң системазы-биле сеткил ханың шыдавас бис. Бистиң школаларывыстың болгаш дээди өөредилге черлеривистиң ажылында моон ыңай шыдажыр аргажок улуг-улуг четпестер бар.

Бистиң ортумак болгаш дээди школавыстың кол, үндезин четпес үүлү болза оларның амыдыралдан хоорук чоруу боп турар. Ол четпес чоруктуң уъжун улус өөредилгезиниң болгаш дээди школаның ажылдакчылары шүгүмчүлелге кашдаа удаа таваржып келген, ынчаныже байдал херек кырында барыкла өскерилбейн турар.

Бистиң ортумак болгаш дээди школавыстың кол, үндезин четпес үүлү болза оларның амыдыралдан хоорук чоруу боп турар. Ол четпес чоруктуң уъжун улус өөредилгезиниң болгаш дээди школаның ажылдакчылары шүгүмчүлелге кашдаа удаа таваржып келген, ынчаныже байдал херек кырында барыкла өскерилбейн турар.

Бистиң ортумак болгаш дээди школавыстың кол, үндезин четпес үүлү болза оларның амыдыралдан хоорук чоруу боп турар. Ол четпес чоруктуң уъжун улус өөредилгезиниң болгаш дээди школаның ажылдакчылары шүгүмчүлелге кашдаа удаа таваржып келген, ынчаныже байдал херек кырында барыкла өскерилбейн турар.

Ынчангаш бистиң школавыстың четпес чоруктарын ажып эртериниң карачаңгыс болдунуп болур болгаш эргежок чугула негелдези болза, бүгү олдар болгаш кыстар школага өөренип турганының үезинде заводтарда, фабрикаларда, колхозтарда, совхозтарда нинтилелге ажыктыг боп турар кандыг-даа ажылда күш ажылынга киржиринге белеткенген турары болур ужурлуг.

Бистиң ортумак болгаш дээди өөредилгевистиң бүгү системазы болза, инженер-техниктиг, кедээ ажыл-агый, медицина, әртем, башкы кадрларын, ажылчыннарның, кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринин кадрларын—бистиң күрүневиске эргежок чугула бүгү-ле кадрларны эки белеткээрин хөндырар кылдыр шак ынчаар тургустунган турар ужурлуг. Бистиң бүгү-ле кадрларывысты белеткээр чорук амдыгаа чедир турганындан ушчок артык бедик болгаш болбаазырангай турар кылдыр ол херекти ынчаар тургузар херек.

Ол сорулга-биле ап көөрге, ортумак өөредилгени ийи үе-чадага үзери чогумчалыг. Баштайгы үе-чада кылдыр чеди азы сес чыдыг школаны алза чогуур боор, анаа өөренири бүгү-ле кижилерге ыяавыла албан болур ужурлуг. Улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының болгаш хөй-хөй ада-иелериниң бадыткан турары болза, өөредилгениң сес чыдыг хуусаазы школачыларының нинти билиг чедип алыр болгаш политехниктиг белеткелиннге эргежок чугула сорулганы дээре шиитпирлээриниң аргазын бээр. Ол шын боп чадавас ышкаш-тыр, ынчалза-даа ол айтырыгларны эвилелдешкен республика бүрүзү бодунуң байдалдарын барымдаалап турган, боду тузунда шиитпирлээри чогумчалыг болур. Ол школага программаның утка-шынарын болгаш кичээлдерни канчаар организастаарын база шынгыы бодап көөр херек.

Сес чыл школазынга, ортумак өөредилгениң баштайгы үе-чадазында, кол кичээнгей болза әртемниң үндезиннерин өөрениринче, политехниктиг белеткелче болгаш күш-ажылчы кижизидилгеже, коммунистиг ажыы-чаңнарның кижизидилгезинче, үрүглларны күштүг-шыырак кылдыр белеткээринче болгаш оларның уран-чечен чурумал чүүлдерге хандыкшылын хөгжүдеринче угланган турар ужурлуг. Оон-биле кады школачыларны оларның кадыында хоралыг болу берги дег хөлүн әртир аар онаалгаларбиле чүдүрер чорукту болдурбас.

Херээженнериң күш-ажылынын онзагай байдалдарының дугайын база-ла уттуп болбас. Бистиң чуртувуста әр болгаш херээжен кижилер күш-ажылы бир дөмей хемчәлдиг болгаш шынарлыг турында, бир дөмей төлевирни ап турар болгай. Ыңдыг болза-даа амыдырал-чурттаганың онзагай байдалдарының түпелинде, херээженнерге дыка хөй өске, оон кадында мырыңай-ла чайлаш чок хүлээлгелер: чаш уругну ажаан билири, бажың иштиниң ажылын кылып билири, аъш-чем белеткээри-биле кандыг-ла бир хемчәлге ажылдаары онаажып турар. Келир үеде нинтиниң чемненилгезин улам-на калбаа-биле нептерээр апаар, ынчаарга нинтиниң чемненилгезинге-даа херээженнериң күш-ажылы колдаан турар боор. Ынчангаш школага өөредилгениң үезинде уруглларны аъш-чем кылырынга, хеп быжарынга база даараарынга болгаш херээженнериң таарыжы өске-даа тускай әртемнергежилдерге өөредип херек. Бо бүгүнү школа өөредилгезиниң программаларынга баш удур көөр херек.

Школаларның материалдыг базазын күштүү-биле әкижидер, кичәлдериң көвей әәлчетлиг чоруун, адак сөөлүнде кээп, чок кылыр, школаларны амгы үениң өөредилге херекселдери-биле дериирин хандырар херек.

Ортумак әртемни чедип алырының ийи дугаар үе-чадазы әллән каш орудтар-биле чоруп болур. Оларның бирээзи, чижээлээрге, мындыг боп болур: школачыны 7—8 чыл өөреткениниң соонда даразындагы ийи азы үш чыл иштинде өөреникчилерни тускай әртемергежилдерге өөредиринче кол күштү школалар салыр ужурлуг.

Хоорайларга болгаш ажылчыннарлыг төптерге, ажылчыннар суурларынга 7—8 чылдыг өөредилгени чедип алган уруглар фабрик-завод өөредилгези хевирнин школаларынче баар ужурлуг боп чадавас. Олар өөредилгезин үргүлчүлээр апаар, ынчаарга ол өөредилге тускай әртем-мергежил билиглери-биле сырый холбашкан, бүдүрүлге билиглерин болгаш күш-ажылчы чаңчылдарны, бүдүрүлгени чүгле эренгейн-биле нинти билир чорукту эвес, харын база күш-ажылчы чаңчыл-мергежилдерни чедип алырда өөреникчилерге дузалаан турар ужурлуг.

Кедээ черлерге өөреникчилер школага 7—8 чылдар өөренгениниң соонда агрономияның, зоотехниканың болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа адырларының талазы-биле практиктиг болгаш теоретиктиг билиглерни алыр азы кандыг-бир ремеслога 2—3 чылдар өөренип болур ужурлуг, чүге дээрге, ремеслонуң тодаргай хевирлерин аныяктар кедээ черге база өөренип ап болур болгай.

Ынчангаш школаны доосканы олдар болгаш кыстар чогуур өөредилгелерни болгаш ремесло, бүдүрүлге чаңчылдарын алыр, амыдыралга белеткеттинген кижилер болуп кирер апаар.

Ынчаарга мындыг оруктан база чоруп болур: сес чыл өөредилгени доосканының соонда бүгү олдар болгаш кыстар бүдүрүлгете ажылдап барган турар төлээде, аныяктар школаларга 8 чыл өөренип, ортумак әртемни чедип алырының баштайгы үе-чадазын доозар. Нинти өөредилге школазын ынчаар организастап тургаш, ол чоокку үеде чыл бүрү ажылче 2-ден 3,5 миллион чедир әлләди назылыгларны, ынчаарга оларның 40 хуусун хоорайже болгаш арганнарын — кеҗеже корудар апаар. Ынчаарга оларны ыяавыла өөренир школаны (8 чыл хуусаалыг өөредилгени) доосканы соонда бүдүрүлгеге баар аныяктарны профессияларны ыяы-бүрү аргалар-биле шиитпирлеп алырының аргазын тыпсыры әргежок чугула. Ыңдыг аргаларның бирээзи болза нурулайында кыска хуусаалыг курстарны болгаш бригада өөредилгезин организастаарын дамчыштыр оолдарга азы кыстарга профессияны шуут бүдүрүлгеге өөреткен турып болур. Өске арга болза чаңгыс азы ийи чылдыг тускай профессионал школалыга оолдарның азы кыстарның профессияны шиитпирлеп алыры боп болур. Өөредилгениң хуусаазының, ыңдыг школага өөредилгениң программазының болгаш ону организастаарының дугайында айтырыгны эки бодап база чугаалажып көөр херек.

Ыяавылагы 8 чылдың школазын доосканының соонда аныяктарның шуптузун эвес, харын чамдыызын (күзен турарларны болгаш чогуур негелдерни хандырып шыдаарларны) фабрика-завод өөредилгениң школаларынга болгаш кедээ ажыл-агыйның ол янзылыг школаларынга чогуур профессияны өөредири таарымчалыг болуп чадавас, ол дугайы үстүнде чугаалаттынган болгаш өөреникчилер ол өөредилге черлеринге кандыг-бир тускай әртемни шиитпирлеп алыры-биле чергелештир нинти өөредилгениң әртемнерин база өөренир апаар. Ыңдыг школалар чоокка чедир-ле биске турган болгаш олар боттарын черле бадыткан турган. Чедичыл школазын доосканы олдарны болгаш кыстарны хүлээп ап турган чедичыл школазының суурунга үндезилеттинген ФЗУ болгаш ФЗО школаларын дамчыштыр чүс-чүс мүң кижилер әрткен, олар ол школаларга өөренгениниң ачызында мергежилдиг ажылчыннар болу берген болгаш оон-биле кады ортумак әртемниглер апарган. Ыңдыг школаларны доосканнарның эвес кезээ будүрүлгеге 2—3 чылдар ажылдаан, оон соонда дээди өөредилге черлеринге бартылап, оларны чедиишкиниг доосканы, ам бистиң үлетүрүвүсте, транспортувуста, тудуувуста инженерлер болуп ажылдап турар.

Кедээ черлерге әлләди назылыгларны профессионал белеткелинге ыяавыла өөредилгениң чедичыл школаларының калбак четкизин ажыглап, сес чыл школаларын доосканнар кедээ ажыл-агый будүрүлгезиниң кандыг-бир мәсәлыг профессиязын шилип ап болур чыл азы чартык чыл хуусаалыг курстарны оларның чанынга организастап болур ийик. Ыңдыг курстарны улуг-улуг совхозтарның, МТС-терниң болгаш СТС-терниң чанынга база шуут организастап болур.

Доосканы ортумак әртемни бээр ийнги үе-чада кылдыр оолдарны болгаш кыстарны будүрүлгеден хоорулдурбайн өөредири әң чогумчалыг. Будүрүлгеге ажыкчын аныяктарның кежээки (әәлчеглиг) школаларлыг болуру биске чугуда болгу дег. Заводка келген бүгү олдар болгаш кыстар бир эвес күзелдиг болур болза, әртемни ыңдыг школага чедип ап болур. Заочный өөредилгениң эки бодап кылган системалыг болуру чугула, анаа өөреникчилерни өөредириниң херээн кончуг мергежилдиг кылдыр тургускан турар ужурлуг: лекцияларны, чогуур өөредилге пособиелерин калбаа-биле парлап, күзелдиг кижилерге эргежок чугула консультацияларны үргүлчү берип болгай.

Кежээки школалар чүгле дээди өөредилге черлеринге киреррлерни белеткээрин бодунуң сорулгазы кылдыр салып турар ыңдыг байдалдан чайлаар херек, дээди өөредилге черлерин долдурарының негелдезинден дыка хөй аныяктар ол школаларга өөренип болур-ла болгай. Ыңдыг болганда, оларга өөреникчилер чүгле ортумак школаның долу нинти әртемин алыр эвес, харын доосканы нинти ортумак, а ол ышкаш тускай әртемниг әң мергежилдиг, әртемниг әр, херээжен ажылчыннар, әр, херээжен колхозчулар болгаш бистиң нинтилеливистиң өске-даа ажыл-ишчилери белеткеттинлин дээш профессионал өөредилгени сайыырангайжыдар, ханыладыр арганы оларга тургузар ужурлуг.

Ыңдыг болганда, амгы 10 чыл школазының хемчәлинге ортумак әртемни кижи бүрү алырының аргазы бистиинге мурнуку хевээр артар, ынчалза-даа амыдыралдан хоорук амгы школаны дамчыштыр эвес, харын кандыг-даа арга-биле калбартыр болгаш сайыырангайжыдар апаарывыс өөредилгениң кежээки азы заочный четкизин дамчыштыр алыр апаар. Аныяк ол азы уруг сес чыл школазы доосканы, улам ыңай өөренирин күзедиг шагзыраан-даа турган азы ортумак әртемниг болурунуң әргежок чугулазын чедир медерел билбәәндаа турып болгай. Чамдык үеде ол ол азы уруг өөренмейн, ажылдап болур. Ол аныяк кижилер өөредилгезинге кандыг-бир үзүктелиишкинни кылыштар, ынчалзажок олар амыдыралга кире бээрге, боттарының әртемин долдурарының медерели болгаш негелдези оларга тыптып келир, ынчангаш олар өөренир, ортумак, а оон соонда дээди әртемни чедип алыр кезээде ыңдыг аргалыг болур.

Ынчангаш, аныяк ол болгаш кыс бүрүзү күзел турда фабрикаларга болгаш заводтарга ажылдап тургаш, күш-ажылга киржип тургаш, ыяавыла күш-ажыл кылып тургаш эвес, харын нинтилелде ажыктыг күш-ажыл-биле чүртталп тургаш, конторага-даа ажылдавышаан, кежээки өөредилге черлеринге долу ортумак әртемни чедип ап болур. Бижизидилгениң ыңдыг системазы амыдыралдан хоорулбас төө-

(Төнчүзү 3-нү арында).

ШКОЛАНЫҢ АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААЗЫН БЫЖЫГЛААР ДУГАЙЫНДА БАЗА ЧУРТТА УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ СИСТЕМАЗЫН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ДУГАЙЫНДА

лээде, кижилерге дузалаар, бистиң өолдарывыс болгаш кыстарывыс амыдыралга белеткеттинген кижилер, коммунистиг ниитилелдиң долу үнелиг ажыл-ишчилери болурунга, ол ниитилелге эртежок чугула материалдыг чазагай чүүлдерни тургузарынга боттарының күш-ажылы-биле шуут киришкен турарынга дузалаар. Будүрүлгеге, ниитилелде ажыктыг күш-ажылга кижилерни школага-ла белеткеп эгелээр херек. Оларга чогуур аргалыг эртемни бээр болгаш ооң соонда будүрүлгеже чорудар херек. Аныяк кижи будүрүлгеге ажылдап база школага өөренип тургаш, ниитилелге бодунуң байдалын белен тып, бодунуң сундугуушкунун болгаш күзелин тодарадып алыр. Ол кандыг-бир адырга мергежин, будүрүлгеге ажылдап эрттиргеш, чогуур өөредилге черинче барып болур. Ынчаларга өөредилгеге будүрүлгеден хоорулбайн турган, кежээки кичээлдерге шенеттинин көөр херек. Бо херекке кандыг-даа казылда чиигелдер турбас, уругларның ада-иелериниң ниитилелде байдалын болгаш оларның ээлел турар албан-дужаалдарын барымдаалавас ужурлуг дээрзин база дагын чугаалап тур мен.

Социализм үезинде аныяктарны кижизидерин шын тургузары аныяк салгакчыларның өөредилгезин будүрүкчүлүг күш-ажыл-биле каттыштырганда харын болдукар аргалыг деп пролетар революциязының ырак мурнунда-ла В. И. Ленин айтып чораан. В. И. Лениниң бижээни болза: «Бүгү-ниити будүрүкчүлүг күш-ажылды бүгү-ниити өөредилге-биле каттыштырар төлээде, будүрүкчүлүг күш-ажыла киржир хүлээгени **бүгүдеге** онаарының эргежок чугулазы илдец-дир» (Т. 2, арын 441, бүгүдеге деп сөстү В. И. Ленин онзалап демдеглээн).

СЭКП-ниң XX съездизиниң соонда эге классардан эгелээн, бистиң школаларывыска күш-ажылды чоруткан, V—VII классарда уругларны школа мастерскаяларына недельде ийи-ийи шак ажылдап турар, үстүү VIII—X классарга көдээ ажыл-агый, машина өөренир болгаш электротехника талазы-биле недельде ийи-ийи шак практикумнарны болгаш шуут будүрүлгелерге база колхозларга чылдада 60—80 шак будүрүлгеге практикалын чоруткан. Бо дээрге эки херек болуру маргылдаа чок, ынчалзажок бо дээрге будүрүкчүлүг күш-ажыл-биле өөредилгени каттыштырганы ыракта-ла ол эвес, харын улуг кижилериң күш-ажылының янзы-бүрү хевирлеринге өөреникчилерни ниити таныштырганы болуп турардыр.

Чогуур нальның уруглары будүрүлгеге хүн-бүрү ажылдаар ужурлуг деп К. Маркс айтып чораан, ынчаарга ол мырыңай шын, чүгле дээрге чүгле харын ыңдыг негелде турда оолдар болгаш кыстар күш-ажылдың бүгү-ле нарының болгаш бүгү-ле чазагайын биле бээр болгаш ажылчын коллективче база ооң эргe-ажыктарынче ёзулуг хандыкшын кирер.

Бистиң школавыстың ажылын эде тургузар дугайында тодаргай саавырларны ажылдап кылырының үезинде будүрүлгеде ажыл-биле өөредилгени чедиишкинниг холбаштырып турар ажылчын болгаш көдээ аныяктар школаларының өөреникчилеринге чогуур чиигелдерни тыпсыр дугайын бодаар херек. Оларны недельде будүрүлгеде ажылынган 2—3 хүннерде хостап болгай, олар ол хүннерин өөредилгезинге бүрүн ажыглап болгайлар.

Ол школаларга өөредилгениң хуусаазын өөреникчилерни эмин эрттир чүдүрер чоруктан чайлгар сорулгабиле оны 3—4 чыл кылдыр доктаатса черле тазырымчалыг хире. Ол айтырыгны база тускай өөренип көөрү негеттинин турар.

Школа өөредилгезиниң системазын өскертир талазы-биле мээн демдеглелимде тайылбырлаттынгаа саналдар ортумак эртемниң хемчээлдерин кызырарынче болгаш ону чеди азы сес чылдыг өөредилге-биле солуурунче канчаарга-даа утланмаанын база катап онзалап демдеглээрин күзеп тур мен. Кежээки болгаш заочный школаларның четкизин калбал-биле хөгжүдери бүгү-ле күзеп турар кижилерге дооскан ортумак, а ооң соонда дээди-даа эртемни алыр арганы бээр.

Амгы үеде, ыяавыла чеди чылдың өөредилгези турзажок, аныяктарның элээн хөй кезээ чүгле долу ортумак өөредилгени албайн турар эвес, харын чеди классарны безин дооспайн турар чоруктуң дугайын уттун болбас бис. ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң сан-медээлерин ёзугаар алырга, сөөлгү чылдарның дургузунда ийи чыл улай олурганнарны киириштир алырга безин, бирги класска кирген уругларның ниити санының барык 80 хуузу чедиги классты доозуп турар. Ол дээрге, ыяавыла чеди чыл өөредилгезиниң принцивин систерниң ам-даа ыракта долдур боттандырбайн турарывысты айтып турар.

Улус өөредилгезиниң системазын өскертир талазы-биле үстүнде тайылбырлаттынган саналдар чеди чыл азы сес чыл школазынга ыяавыла өөредилгени ниитилелге ажылдап турар. Ынчаларга бистер болза бистиң аныяктарывысты шын эвес кижизидип турарывыс ховар эвес. Тимирязев аттыг көдээ ажылагый академиязын ап көрүнер. Ында болза шөлдерге эвес, харын нуругулайында-ла чалдарга өөредип турар. Инекти болгаш өске-даа малдарны амыдыралдың негеп турары ышкаш ажыл-агыйга эвес, харын-даа кол нуругулайында макеттер барымдаалап өөренип турар. Ол академияда ажылдап турар кижилерни алырга, ниитизи-биле студент бүрүзүнге бирден ажыг кижи онаажып турар. Ынчангаш ону дээди школа деп адаар ышкажыл. Мону шын эвес деп саналар мен.

Ынчангаш, бистерже аныяктар чорудуп турар-дыр силер, бистерге аныяк кижилер херек чок деп, колхозчу кадрларның чугаалап турарын үргүлчү дыңнап, ол аныяк тускай эртемниглерни камгалап чугаалар ужур чамдыкта меңээ таваржып аанаа базып турар: бирээзи ажылдап турда, 10—15 кижи олче кайгап алган турар, а боттары станокка чыпшыр чеде бээринден коргар. Будүрүлгелерниң администрациязы база практикантыларга шоолуг бүзүревейн турар, чүге дээрге студентилер мергежил чок болуп турар болгаш бир эвес оларга ажылчын станокту бериптер болза, будүрүлге күчүлерин, будүрүлге аргаларын чидирер апаар ышкажыл. Ындыг практикантыларны будүрүлгелер ажылдап турар.

Боттарының профессионал херээн болбаазырангай билген турар ындыг студентилерлиг болур херек. Ынчаларда ындыг студентилер практикага күзенчиг болур, чүге дээрге олар чүгле эргежок чугула профессионал, ремесло, күш-ажыл чаңчылдарлыг эвес, харын эң бедик мергежиллиг болур болгаш эң будүрүкчүлүг аанаа базып турар: бирээзи ажылдап турда, 10—15 кижи олче кайгап алган турар, а боттары станокка чыпшыр чеде бээринден коргар. Будүрүлгелерниң администрациязы база практикантыларга шоолуг бүзүревейн турар, чүге дээрге студентилер мергежил чок болуп турар болгаш бир эвес оларга ажылчын станокту бериптер болза, будүрүлге күчүлерин, будүрүлге аргаларын чидирер апаар ышкажыл. Ындыг практикантыларны будүрүлгелер ажылдап турар. Ынчаарга ол дээрге боттарының хөй нуруузунда кончуг эки инженерлер, боттарының хереэнин кол тускай эртемниглери болуп турарын чугаалаар херек.

Көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлеринге көдээ ажыл-агый будүрүлгезинде ажыл-биле өөредилгени дүүштүрерин сезонныг принцип бөлүгү-ле ажыглаарын, ол өөредилгени улуг-улуг ажыл-агыйларның чанында, совхозтарның чанында организаттаан институттарга чорудар ужурлуг. Оларга өөредилге корпустары, лабораториялар болгаш практиктиг ажылга ажыл-агый турар ужурлуг. Азы, бети дээрге-ле, көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черинің чанынга күчүлүг, үлегерлиг өөредилге ажыл-агыйы турар ужурлуг. Студентилер боттары малды ажаар, машиналарны септээр, ол машиналарны боттары башкарып билир ужурлуг, тараанны боттары тарыыр, дүжүттү өстүрер болгаш ажаан алыр ужурлуг.

Университеттерниң, медицина, педагогика болгаш өске-даа дээди өөредилге черлериниң ажылын база практика-биле быжыг харылаштырар херек. Ол харылзаанын хевирлерин ыяк бодап кылган турар ужурлуг.

Бистиң дээди школавыстың ажылында өске-даа хөй-хөй четпестер база бар: хөй-хөй кичээлдер-биле студентилер эмин эрттир чүдүрүүнген болгаш бот тускайлаң ажылга үе-шагы эвээш болуп турар, аразында хөй-хөй бедик мергежиллиг тускай эртемниглер бар башкылар составы эртем ажылынга кошкак киржин турар. Ниитилел эртемнерин өөренирин болгаш идея-кижизидилгелиг ажылды тургузарын дыка эжиидери негеттинин турар. Дээди өөредилгениң системазын эде тургузары база бола угланыышкынга боттанган турар ужурлуг.

• • •

Комсомолдуң XIII съездизинге чугаалаттынган болгаш чуртка дыка калбак үнелеп көрүүшкүнү база таарымчалыг кылдыр көрүүшкүнү тыпкан ол чүүлге немей чугаалаарын күзээним, ортумак болгаш дээди өөредилге дугайында айтырыгның талазы-биле чамдык бодалдар ыңдыг болуп турар.

Бо айтырыгларны ТК-ның Пленумунга чугаалажып көөрүн эргежок чугула кылдыр көрген турары чадавас, чүге дээрге, ол айтырыглар миллион-миллион кижилерге бүгү ниитилелге хамааржып турар болгаш оларны шын шиитпирлээри бистиң ниитилеливистиң материал болгаш угаан-бодал талазы-биле улам ыңайгы хөгжүлдезинге кончуг улуг ужур-дузалыг болур.

ТК-ның Пленумунга чугаалажып көргениниң соонда, бо айтырыгларны бүгү улус чугаалажып көөрү-биле чогуур тезистерни ажылдап кылыры, а ооң соонда чуртта улус өөредилгезиниң айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле болгаш оларны шиитпирлээриниң ниити шугумун айтыры-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязын чыылдырарын ажыктыг кылдыр көрген турун болур. Ынчалзажок ортумак болгаш дээди школа талазы-биле тодаргай доктаалдарны эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң сессияларынга шуут үзе хүлээп алган турар кылдыр шак ынчалдыр кылыр херек, чүге дээрге республика бүрүзүнге өөредилге системазының дугайында айтырыгны шиитпирлээри эвилелдешкен республикаларның эрге-хүлээлгезинге кааап турар.

Чуртта улус өөредилгезиниң бүгү хереэн экижидер чорукту бүгү тодазы-биле онзалап демдеглээрин амыдырал шуут негеп турар.

Н. ХРУЩЕВ

ДЭЭДИ ШКОЛА ДУГАЙЫ

Дээди өөредилгениң системазын база ортумак школаны ышкаш кылдыр кичээнгейлиг көөрү чогумчалыг болуп турар. Дээди өөредилге черлерин дооскан хөй-хөй аныяк кижилер амгы үеде ажыл-херектиң практиказын багай билир, будүрүлгеге ажылга четпес белеткеттинген болуп турар.

Ам оолдар болгаш кыстар он чыл школазын 17 харлыында доозуп турар. Ынчангаш ооң соонда институтка дораан-на кирип турар болгаш ону 22—23 харлыында доозуп турар. Ындыг байдалдыг турда черле кандыг тускай эртемниг кижи болурул ынчаш?

Ам аныяктар школаны дооскан дораан-на дээди өөредилге черинге кирип турар болганда, профессияны канчаар шилип ап турарын база уттун болбас. Хөй-хөй, а ооң туржук хөй нуругулайында ол шилиишкин таварылга болуп турар чадавас. Ынчангаш оолдар азы кыстар боттарының шилип алганы дээди өөредилге черинге кирип шыдавайн баргаш, мырыңай, өске-даа угланыышкынның бол, чүгле дээди эртем чедип алыр дээш олар өске кандыг-даа дээди өөредилге черинге билдириишкин дээринге белен болуп тургулаары үргүлчү болгулап турар. Дээди өөредилге черин чаа-ла дооскан аныяк тускай эртемниглер алган профессиязынга кандыг-даа хандыкшыл чок болганындан, өске дээди өөредилге черинче кирер, чок болза тускай эртемниң зайы-биле ажылдавас ыңдыг таварылгалар базаа эвээш эвес. Ол чорук хамыктың мурнунда школа дооскан аныяктар ам кандыг-даа амыдыралчы дуржулга чогу-биле тайылбырлаттынып турар.

Чамдык элээн хөй адырларның талазы-биле дээди өөредилге черлеринге тускай эртемниглерни белеткээрин база шын эвес чорудуп турар.

Көдээ ажыл-агый адырын ап көрээли. Капиталистиг дыка хөй чурттарда көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң студентилери өөредилге үезинде көдээ ажылагый будүрүлгезинге ыяавыла ажылдап турар. Ынчаларга бистер болза бистиң аныяктарывысты шын эвес кижизидип турарывыс ховар эвес. Тимирязев аттыг көдээ ажылагый академиязын ап көрүнер. Ында болза шөлдерге эвес, харын нуругулайында-ла чалдарга өөредип турар. Инекти болгаш өске-даа малдарны амыдыралдың негеп турары ышкаш ажыл-агыйга эвес, харын-даа кол нуругулайында макеттер барымдаалап өөренип турар. Ол академияда ажылдап турар кижилерни алырга, ниитизи-биле студент бүрүзүнге бирден ажыг кижи онаажып турар. Ынчангаш ону дээди школа деп адаар ышкажыл. Мону шын эвес деп саналар мен.

Ынчангаш, бистерже аныяктар чорудуп турар-дыр силер, бистерге аныяк кижилер херек чок деп, колхозчу кадрларның чугаалап турарын үргүлчү дыңнап, ол аныяк тускай эртемниглерни камгалап чугаалар ужур чамдыкта меңээ таваржып турган. Хөй-хөй колхозтарга болгулаан хуралдарга тускай эртемниглер дугайында чугаалар эгелей бээри билек-ле, ыңдыг чугаалар үнүп келир. А чүге? Чүге дээрге ол кижилер боттарының хөй нуруузунда дуржулга чок болур-дур. Аныяк ол азы кыс кижи колхозка чедип келир—олар ажыл-херектиң иштинче-даа кирбейн, харын ажыл-агыйны эки чорудар талазы-биле колхоз даргазынга практиктиг дузаны көргүспейн турар. Ынчангаш чүү болуп турарыл дээрге, биче билиглиг практик, колхозтуң даргазы азы бригадир, демги ол колхозта чедип келген теория талазы-биле эки белеткелдиг, ынчалзажок практика-биле теорияны дүүштүрүп билбес кижиге бодаарга, ажыл-агыйга артык үнелиг болуп турары ол ышкажыл. А бир эвес ол аныяк тускай эртемниг кижи өөредилге черинден 3—4-даа чыл дийик, сөөлүреди үнген, ынчалзажок көдээ ажылагыйның бүгү будүрүлге чорудулгаларын боду эрткен турган болза, ынчан оортан ажык-даа өске болур, бистиң дээди өөредилге черлеривисти доозуп үнүп турар аныяк тускай эртемниглерни-даа ынчан бир янзы көөр турар ийик.

Ам бистиң дээди өөредилге черлеривисте будүрүлге практиказы бар болгай дээш, маңаа удурланып болур чадавас. Бар харын, ынчалзажок ону кончуг багай тургускан. Будүрүлге практиказын амгызы ышкаш эвес, харын элээн хандыр эртер херек. Ам заводка практикалап барган студентилер хөйүнде-ле эвилелдери бистиң ниитилеливистиң ажыл-ишчилеринге бо талазы-биле идиг бээр ужурлуг.

Заводтарның — техниктиг дээди өөредилге черлериниң ажылын дагын чорудар дугайын бодаза чогуур деп санап турар мен. Шаанда ол багай эвес түңнелдерни берип турган, ынчангаш чурттуң улус ажылагыйында тускай эртемниглериниң билиглерин болгаш дипломнарын ыңдыг арга-биле чедип алган эвээш эвес инженерлер ажылдап турар. Ынчаарга ол дээрге боттарының хөй нуруузунда кончуг эки инженерлер, боттарының хереэнин кол тускай эртемниглери болуп турарын чугаалаар херек.

Көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлеринге көдээ ажыл-агый будүрүлгезинде ажыл-биле өөредилгени дүүштүрерин сезонныг принцип бөлүгү-ле ажыглаарын, ол өөредилгени улуг-улуг ажыл-агыйларның чанында, совхозтарның чанында организаттаан институттарга чорудар ужурлуг. Оларга өөредилге корпустары, лабораториялар болгаш практиктиг ажылга ажыл-агый турар ужурлуг. Азы, бети дээрге-ле, көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черинің чанынга күчүлүг, үлегерлиг өөредилге ажыл-агыйы турар ужурлуг. Студентилер боттары малды ажаар, машиналарны септээр, ол машиналарны боттары башкарып билир ужурлуг, тараанны боттары тарыыр, дүжүттү өстүрер болгаш ажаан алыр ужурлуг.

Университеттерниң, медицина, педагогика болгаш өске-даа дээди өөредилге черлериниң ажылын база практика-биле быжыг харылаштырар херек. Ол харылзаанын хевирлерин ыяк бодап кылган турар ужурлуг.

Бистиң дээди школавыстың ажылында өске-даа хөй-хөй четпестер база бар: хөй-хөй кичээлдер-биле студентилер эмин эрттир чүдүрүүнген болгаш бот тускайлаң ажылга үе-шагы эвээш болуп турар, аразында хөй-хөй бедик мергежиллиг тускай эртемниглер бар башкылар составы эртем ажылынга кошкак киржин турар. Ниитилел эртемнерин өөренирин болгаш идея-кижизидилгелиг ажылды тургузарын дыка эжиидери негеттинин турар. Дээди өөредилгениң системазын эде тургузары база бола угланыышкынга боттанган турар ужурлуг.

• • •

Комсомолдуң XIII съездизинге чугаалаттынган болгаш чуртка дыка калбак үнелеп көрүүшкүнү база таарымчалыг кылдыр көрүүшкүнү тыпкан ол чүүлге немей чугаалаарын күзээним, ортумак болгаш дээди өөредилге дугайында айтырыгның талазы-биле чамдык бодалдар ыңдыг болуп турар.

Бо айтырыгларны ТК-ның Пленумунга чугаалажып көөрү эргежок чугула кылдыр көрген турары чадавас, чүге дээрге, ол айтырыглар миллион-миллион кижилерге бүгү ниитилелге хамааржып турар болгаш оларны шын шиитпирлээри бистиң ниитилеливистиң материал болгаш угаан-бодал талазы-биле улам ыңайгы хөгжүлдезинге кончуг улуг ужур-дузалыг болур.

ТК-ның Пленумунга чугаалажып көргениниң соонда, бо айтырыгларны бүгү улус чугаалажып көөрү-биле чогуур тезистерни ажылдап кылыры, а ооң соонда чуртта улус өөредилгезиниң айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле болгаш оларны шиитпирлээриниң ниити шугумун айтыры-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязын чыылдырарын ажыктыг кылдыр көрген турун болур. Ынчалзажок ортумак болгаш дээди школа талазы-биле тодаргай доктаалдарны эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң сессияларынга шуут үзе хүлээп алган турар кылдыр шак ынчалдыр кылыр херек, чүге дээрге республика бүрүзүнге өөредилге системазының дугайында айтырыгны шиитпирлээри эвилелдешкен республикаларның эрге-хүлээлгезинге кааап турар.

Чуртта улус өөредилгезиниң бүгү хереэн экижидер чорукту бүгү тодазы-биле онзалап демдеглээрин амыдырал шуут негеп турар.

Н. ХРУЩЕВ

Тожу районуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агый черинин ыяш кезикчилери Иван Кол биле Кол Тадар-оол олар ыяш кезилдезинде ажылдап, ай нормазын 120 хуудан куду эвес күүседип турарлар.

Чурукта: И. Кол биле К. Дадар-оолдуң ыяш кезин турары.

Фото **В. Лутковтуу.**

Областың өлүк байлаан шын ажыглаар

Бистиң областывыстың ажыл-бүрү өлүк байлаа аңныыр ажыл-агыйын шапкыны-биле хөгжүдер арганы берип турар. Областка өлүк тывыжын көвүдериниң болгаш янзы-бүрү дириг амытаннарның баш санын өстүрериниң дугайында айтырыгларны Чөөн сибирьниң будүрүкчү күштерин хөгжүдер талазы-биле конференцияның областка девискээр аайы-биле болган хуралынга чугаалажып көрген болгаш ук хурал өлүк тывыжының талазы-биле областың Совет Эвилелинде база бир улуг районнарның бирээзинге санаттырын турарын демдеглээн.

Областың ачылары чыл бүрүде күрүнеге 7 миллион хире рубльдин өлүүн дужаап турарлар. Ооң иштинде бисте аң үнелиг аң—киш эвээш эвес хууну эгелеп турар.

Тываның ажыктыг аң байлаан өстүрер болгаш аңаа аңныыр ажылагыйының быжыг баазазын тургузар сорулга-биле областың девискээринде 46 доргуларны, 50 баш баргузин киштерин, 99 баш норкаларны, 394 телеут-диңнерни болгаш 162 баш ондатраларны салгандан бээр элээн каш чылдар эткен. Ол аңнар өзүн көвүдеп турар.

Аңныыр ажыл-агыйын улам хөгжүтүүшаан, областың өлүк байлаан шын ажыглаарынче чугула кичээнгейни салыр херек. Ындыг болзадаа аңныыр ажыл-агыйын чугулаан көрбес чорук бисте бар. Областың Тожу, Каа-Хем даан ышкаш районнарының чамдык колхозтарында аңныыр ажыл-агыйының тускай эртемниглери чок болуп турар.

Областың аң байлаан өстүрер болгаш аңаа аңныыр ажылагыйының быжыг баазазын тургузар сорулга-биле областың девискээринде 46 доргуларны, 50 баш баргузин киштерин, 99 баш норкаларны, 394 телеут-диңнерни болгаш 162 баш ондатраларны салгандан бээр элээн каш чылдар эткен. Ол аңнар өзүн көвүдеп турар.

Аңныыр ажыл-агыйын улам хөгжүтүүшаан, областың өлүк байлаан шын ажыглаарынче чугула кичээнгейни салыр херек. Ындыг болзадаа аңныыр ажыл-агыйын чугулаан көрбес чорук бисте бар. Областың Тожу, Каа-Хем даан ышкаш районнарының чамдык колхозтарында аңныыр ажыл-агыйының тускай эртемниглери чок болуп турар.

Областың аң байлаан өстүрер болгаш аңаа аңныыр ажыл-агыйының быжыг баазазын тургузар сорулга-биле аңныыр хуусаазының чурумун сагыыр, чылдың кайы-даа үезинде аңнаарын хорааан чамдык ховар аңнарны аңнаар чоруктар-биле демисешпейн турарлар. Черлик амытаннарны камгалаар болгаш өстүрер талазы-биле хөй-ниитиниң ортузунга сурталаа ажылын ачылларның эки-тура коллективтери калбартыр ужурлуглар.

Ийи-чаңгыс кижилериң талазынан аңныыр хуусаазын барымдаалавас, балыкты хораанан, элик даан ышкаш аңнарны дузактан өлүрер чоруктар ам-даа бар болгаш ол чорук күрүнеңин аңныыр фондузунга эвээш эвес когаралды чедирип турар. Областың күрүңныыр инспекциязы аңныыр чурумун үреп, хоруглуг үеде 2 бүүрну атказ даан Каа-Хемге чыгыстан кыстар О. Б. Зайцевти 10 муң рубльге, Сыстыг-Хемде чурттап турар Н. Д. Зоринни аңныыр чурумун үреен даан 5 муң рубльге торгаан. Бо ышкаш четпестерни хөйну көргүзүп болур.

Аңныыр чурумун бүрүн сагыыр даан демиселге областың бүгү хөй-ниитизи улуг рольду ойнаар ужурлуг.

В. ПАШУТИН,
аңныыр инспектору.

Мал чемнерин кыштагларже сөөртүп турар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары мал чемнери белеткээр планны чедиишкиниг күүсеткеш, ук чемнерни мал фермаларынга тустус хуваап, кыштагларже сөөртүп эгелээн.

Ак-кежигниң № 1 сүт-бараан фермазының кыштаанче 30 ажыг тонна ситенни сөөртүп чедирген болгаш кыштаг чоогунда ситенчи кезерин үргүлчүлеп турар.

С. БАНЧЫК.

Колхозчу чылгычының чедиишкини

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң улуг чылгычызы Дананчап Монгуш Донгукович он чыл дургузунда чылгы кадарып турар. Бодунуң онаашкан ажылынга ынак болгаш дуржулгалыг чылгычы чыл бүрү чылгының баш санын менди өстүрүп, уксазын экижидип келген. Буденовчу болгаш дон уксаалыг аскырлар-биле эдериштирип келгениниң түңнелинде чылгының 72 хуузу ам хайнактарган.

Бо чылын 88 белерден 88 кулунарны менди доруктуруп алганы чылгычының улуг чедиишкини болган.

С. ШАГЖЫ.

Кадарчының үлегерлиг ажылы

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Чөөл-Хемчик районнуң «Октябрь 40 чылы» колхозунуң өшкү кадарчызы Сат Калзан малдың баш санын өстүрер талазы-биле хүлээлгезин бо чылын чедиишкиниг күүсеткен.

Эш Калзан чыл иштинде өшкүлерни ийи удаа эдериштирип турар. Ооң кадалында 232 өшкү бар. Кышкы үеде олардан 252 анайны алган. Өшкүлерни ооң соонда база эдериштирген. Олар ам кидин-не төрүп эгелээн. Төрүттүнген 100 анайлар чидириг чокка ажаап алдынган. Ынчангаш эш Калзан 232 анайны алган болгаш өшкүлерниң ийиги төрүүшкүнү үргүлчүлеп турар.

Кадарчы мал кыштагладыышкынынга эки белеткенген. Ол чайгы үеде өшкүлерни 4 одар солуп секирткен. Эш Калзан 16 тонна ситенни боду белеткээн.

Семиртилге эки болган

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң № 1 сүт-бараан фермазының 133 баш кыс молдургаларын кадарчы эш Сандуу Хендергете одарладып семиртири-биле май айда хүлээп алган. Чайгы үеде молдургаларны одарладып кадарарын эки организаттаанының түңнелинде оларның деңгилдези эки болган. Сентябрь 4-те деңгилээрге оларның баш бүрүзү ортумаа-биле 995 грамм немелде семирилгелиг болган.

Ол ферманың 91 баш эр молдургаларын кадарчы эш Базыр-оол база Хендергете одарладып чайлаан. Баш бүрүзүнүң хонукта немелде семирилгези 680 грамм ажып турар.

Х. ЭРТИНЕ.

Варшавада кыдат-америк чугаалажыышкыннар дугайында

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилели бодунун Варшавада корреспондентизиниң дыңнадыын дамчыткан, ында чугаалап турары болза:

Элчиннер деннелинде кыдат-америк чугаалажыышкыннарга делегейниң хөй-ниитизи улуг идегелин салып турар. АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкте чепсектиг ажык агрессиязындан болган дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга чогуур аргаларны ийи элчиннер тывар боор деп ол идеген турар. Ынчалзажок АКШ Варшава чугаалажыышкыннарын Кыдатка үлүр бодунун күштелип турар дайын белеткелдерин чаап чажырарынга база «отту соксадыр» дижир чүвени боттандырар сорулгабиле Кыдатка албадал кылырынга ажыглап турарын бүгү-ле демдектер чугаалап турар.

Барын талакы парлалганың дыңнадыгларын өзугаар алырга. Варшава чугаалажыышкыннарынга америк төлөөлөкчи Джеков Бим «отту соксадырын» Кыдаттан негөөн болгаш ону чугаалажыышкыннырны үргүлчүлөөринге баштайгы кол негелде кылыр ажыглаарын орадашкан деп ол корреспондент дыңнаткан.

«Отту соксадыр» дижир чүве дугайында бодунун чүлек-бужар саналын Даллес Каттышкан Нациялар Организациязынга-даа, өске таварылгаларга-даа көдүрүп, өзулуг чугула айтырыгны—бүгү америк шериглерни Тайваньның районунан үндүрер дугайында айтырыгны, ол районда дүшкүүрлүг байдалды үзүткаарынга боттуг ужур-дузалыг айтырыгны көөрүнден өйталап турар.

Варшава чугаалажыышкыннары дагын эгелээн соон дарый-ла, Варшавада чугаалажыышкыннарны хөрекке албазын Даллес аажок орадашкан болгаш айтырыгны КНО-га көөр кылдыр дамчыларын кылыткан, ынчангаш дайынзырак чөнгөөни үргүлчүлөөр арганы Каттышкан Штаттарга херек кырында тыпсырынче угланган «отту соксадыр» дижир чүве дугайында бодунун саналын деткиир соруга-биле бодунун өңнүктериниң күжениишкиннерин каттыштырарын кордаан деп дыңнадыгда оон ыңай чугаалап турар

Ол дипломаттыг калчаараашкынбиле чергелештир Каттышкан Штаттар сөөлгү үш недельдериниң дургузунда 90 миллион америк доллар хемчээлдиг шериг дузаламчызын гоминданнарга тывыскан деп дыңнадыгда өнзалап демдеглеп турар. Кыдат чазактың каш удаагы сагындырыглары турзажок, АКШ-тың чазаа Кыдаттың девискээр суглаынче болгаш агаар делгеминче шериг корабльдерин болгаш самолеттарын үргүлчү чорудып турар. Чанкайшичи бөлүкту камгалаары-биле Цзиньмыньдаону АКШ кандыг-даа өтрек-биле «камгалаарынга» белен деп америк парлалга үргүлчү алгырып турар.

«Отту соксадыр» дижир чүве дугайында Каттышкан Штаттарның келегей саналы Тайваньны өзөлөөрин мөнгежиделинче, Кыдаттың далай кавызы районнарга бодунун агрессиязын калбартырынче, ынчангаш Ыраккы Чөөн чүкте дүшкүүрлүг байдалды доктаамал артырарынче угланган кылдыр ында дипломаттыг хайгааракчылар саваан турарын агентилел чериниң корреспондентизиниң дыңнадыында айтып турар.

КУР-нуң чазаавың он ийиги шыңгыы сагындырыы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын өзугаар алырга, Кыдаттың Фуцзянь можузунуң Самиинь районунга агаар делгеминче ийи америк хыдыкчы самолеттар сентябрь 24-те шургуп кирип келген. Моон-биле холбаштыр КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөөлекчизи АКШ-тың дайынзырак чөнгөөнин дугайты кыдат чазактың он ийиги шыңгыы сагындырыгны кылып турарын моделөөн.

Чанкайшичи самолеттарга чаа согуушкун

ПЕКИН. (СЭТА). Чөнгөөлиг сорулгалар салып, чанкайшичи самолеттар сентябрь 24-те Кыдаттың Фуцзянь можузунун агаар делгеминче шургуп кирип келген. КУР-нуң шериг-агаар күштериниң самолеттары агаарже көдүрүп үнгеш, бир чанкайшичи самолетту аңдара аткан болгаш бирээни бертиндир аткаш салган деп Синьхуа агентилели дамчыткан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы

СЕНТЯБРЬ 24-ТҮҢ ЭРТЕНГИ ПЛЕНАРЛЫГ ХУРАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нун Кол Ассамблеязының сентябрь 24-те эртенги пленарлыг хуралынга болган шиити политиктиг чугаалажылгага Камбоджаның, Турцияның, Эфиопияның болгаш Чехословакияның төлөөлери санал бергеннер.

Камбоджаның премьер-министри болгаш төлөөлериниң баштыцы Нородом Сианук нейтралдыг биче чурттар канчап «соок дайынга» чиг болуп турарының дугайын бодунун чуртунун чижээнге көргүскен. Билиишкинни болгаш шылажыышкынны илереттишаан, Барыын-даа, Чөөн-даа чүктер-биле чаагай харылзааларны тударын күзеп турар бис деп ол чугаалаан. Бистиң тудуушкунувуска дуза көргүзери-биле КУР-дан тускай эртемниглерни чалазарывыс билек-ле, биске үлүр суртаалчы өжөөннешкек кампания эгелей берген. Бистиң чуртувусту «коммунистиг ханылаашкынның баззазы» кылдыр хуулдуруп турар деп бистерни буруудадып турар апарган.

Турцияның даштыкы херектер министри Зорлу бодунун чугаалының деп кезээнге кирп айтырыгның дугайын чугаалаан. Кипр айтырыгны «шиитпирлээриниң» англи планын ол боттуг өвес чылдактар-биле камгалап турган, ынчаарга ыныг шиитпирлээшкинни мурнунда Греция биле Кипрниң чону хүлөөвөөни билдингир болгай.

Чепсегленишкиннерни дүжүреринің, Ыраккы Чөөн чүкте кризистиң болгаш делегейниң өске-даа айтырыгларынга хамаарыштыр Зорлу барының талакы күрүнелериниң ол айтырыглар талазы-биле туруш-бодалын ниити сөстерге деткөөн.

Эфиопияның даштыкы херектер министри Ильма Дересса бичиилер дижир хөй-хөй чурттарның, а ол ышкаш национал хамаарышпас чорук дээш ам-даа демисежип турар чурттарның экономиктиг берге байдалынче Ассамблеяның кичээнгейин угландырган.

Дайынның айылын болдурбас дээш тайбың кожа-хелбээ турарының принциптеринге үндезилээш улустар аразына найыралыг калы ажылдажылганы хөгжүдер дээш КНО шиитпирлиг базымнарны саат чок кылыр ужурлуг деп Чехословакияның төлөөлериниң баштыцы Вацлав Давид чугаалаан.

Кыдат өртүлүк Тайваньның районунда америк чепсектиг күштерни мөөнгеп турарынче кичээнгейни угландырган, АКШ-тың чөнгөөлиг үүлгедиглериниң сорулгазы болза, кыжаныышкынның болгаш коргуудуушкуннуң дузазы-биле Кыдат Улус Республикага америк албадалды дөгөөри болур дээрзин Чехословакияның даштыкы херектер министри онзалап демдеглөөн.

Ливанга болгаш Иордания-га АКШ-тың болгаш Англияның чепсектиг халдаашкынының түңнелинде Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте тургустунган айылдыг байдал делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейинің төвүнде артыышаан деп Чехословакияның төлөөлекчизи моделөөн. Кол Ассамблеяның онза сессиязының шиитпири амыгаа чедир күүсеттинмейн артып турарын Давид онзалап демдеглөөн. АКШ-биле Англия улустарның бир эп-сеткилдиг негелдезинге черле чагыртыр болгаш ол райондан боттарының шериглерин үндүрер ужурлуг деп ол чугаалаан.

Чепсегленишкиннерни дүжүреринің дугайында айтырыг делегейниң амыгаа чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларының аразында бирги өөлчегниң ужур-дузалыг болуп турар деп Чехословакияның төлөөлекчизи үргүлчүлеп чугаалаан. Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле амыы Кол Ассамблеяга көөр кылдыр Совет Эвилелиниң төлөөлериниң киирген хемчегериниң дугайында сагындырыг бижик моонбиле холбаштыр онза чугула ужурдузалыг болуп турар деп Давид чугаалаан. Ол сагындырыг бижикте кирген саналдар чепсегленишкиннерни дүжүреринің айтырыын шиитпирлээринге боттуг аргаларны ажыдып турар.

Делегейниң амыы байдалының соңгаарлаттынмас маргылдаалыг айтырыгларын шиитпирлээриниң эге сууру күрүнелер аразына бүүрежир чорукту катап тургузары болур дээрзин онзалап демдеглөөш, Чехословакияның даштыкы херектер министри оон чазаа чайгылыш чок тайбың политиканың принциптерин барымдаалаш, «Тайбың кожа-хелбээ турарының принциптерин амыыралга чорударынче болгаш нептередириннче угланган хемчеглер» деп чүүлү Ассамблеяның хүн чурумунга киирери-биле киирген деп демдеглөөн. Тайбың кожа-хелбээ турарының принциптерин боттандырар талазы-биле практиктиг хемчеглер улустарның чоокшулажыырына болгаш күрүнелер аразында харылзаларны өкижидеринге улуг ужур-дузалыг деп ол чугаалаан.

Ниити политиктиг чугаалажылга хүндүсү хуралга база үргүлчүлөөн.

Августуң төнчүзүнде Англияның өжелекчи шериглери Кипр өртүлүкка боо-чепсек үжеп чиндиишкинин чоруткан.

Чурукта: чиндиишкин үезинде англи солдаттарның Лиси суурда тараачын бажының үрегдөөни.

Аллесс Престиң фотозу.

Номчуучулардың айтыглаарынга харыылар

Район Советтериниң күүскомнарынга организас-массалыг ажылды кым чорудар ужурлугул?

ХАРЫЫ: Совет ажылды эки билир М. И. Балинин партияның XVIII съездизинге чүве чугаалаан, чер-чер Советтериниң организас-массалыг ажылы «тодаргай административтиг болгаш политиктиг хемчеглерге, ажыл-агай, культура талазы-биле ажыл-чорудулгаларга илереп турар. Совет органнарының ап чорудун турар бүгү хемчеглерни чонга тайылбырлаары, ол хемчеглерни боттандырарынче массаны хандыдары—ол дээрге Советтериниң массаны сырый каттыштырып организастаар ужурлуг организас-массалыг ажылы болур» деп айыткан.

Советтериниң организас-массалыг ажылының хөй янзы хевирлери практика-биле чогаадып ажылдаттынган. Оларының аразында Советтериниң доктаамал комиссияларының ажыл-чорудулгазынга депутаттарының, активтиг киржилгези, квартал, кудумчу комитеттерин, бажын өргелеллеринге дузалаар комиссияларны болгаш чоннуң өске-даа боттывыңгыр организацияларын дамчыштыр бүгү ажылчы чоннарны Советтер ажылынче хандыдары чижектиг ыныг хевирлер чугула черлерни өлеп турар. Ол бүгү болза, күрүнеиң өргелелинге, улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларын хөгжүдер дээш база аңаа үндезилээш, совет кижилериниң үргүлчү өзүп турар материалдыг, культурлуг хереглелерин хандырар дээш демиселге чоннуң өң калбак кезектерин киришпирер сорулгалыг. Чер-черниң ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң организас-массалыг ажылы чүгле кандыг-бир тодаргай сорулга өвес, а харын Совет өргечагырга органнарының мурнунда турып турар сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринің күчүлүг аргазы болур деп түңнелди үндүрер чогуур. Ынчаарга ол ыныг болганда организас-массалыг ажылды Советтиң күүсекчи комитеди ниитизи-биле, хамыктың мурнунда оон даргазы, а ол ышкаш күүскомнуң өске-даа удуртукчулары оларга ласкан ажыл участоктарынга чорудар ужурлуглар деп түңнел боду-ла илереп келир.

Чер-чер Советтериниң чамдык удуртукчулары организас-массалыг ажылды ажыл-агыйжы организакчы ажыл-чорудулгага дүүштүрбейн турарлар. Ажыл-агыйжы-организакчы ажыл—ол дээрге бир янзы херек, организас-массалыг ажыл—ол дээрге мырыңай өске херек болур деп санаар ыныг ажылдакчылар-даа бар. Доктаамал комиссияларга дузалажып, депутаттар-биле чөвүлөл хуралдар эрттирип, чоннуң бот-тывыңгыр организацияларының ажылын башкарор дээш «арыг» ажыл-агыйжы-организакчы ажылывысты чорударын саададып тур бис дишкен чугаалар безин Советтериниң чамдык удуртукчуларындан чамдыкта дыңналгылап турар. Советтериниң болгаш оларның органнарының ажыл-агыйжы-организакчы ажылының сорулгазын ынчаар билир чорук үндезини-биле шын өвес, хоралыг болгаш Советтериниң күжү массалар-биле оларның харылзаазында деп, үргүлчү онзалап демдеглеп турар бистиң партиявыстың айтымышкынарынга чөрүже бөөр дээрзин айтыр херек.

Шынында доктаамал комиссияларны-даа чижек кылдыр көрүп болур. Ажыл-агай культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларын удуртуруунун, ылангыя шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазының талазы-биле Советтиң болгаш оон күүскомунуң ажыл-чорудулгазынга оларның кайы хире улуг салыышкынны киириш шыдаары болгаш киришп турары билдингир. Москва областың Ухтомск район Советиниң дүжүлгазы ол дугайын тодаргай херечилеп турар. Райкүүскомнуң даргазы эш Морозова көдөө ажыл-агыйны хөгжүдериниг кичээнгейни улуу-биле салып турар. Район Советиниң көдөө ажыл-агай талазы-биле доктаамал комиссиязының ажыл-чорудулгазы хову болгаш мал ажылын көдүреринге холбашкан өлөөн хөй айтырыгларны дүргеп болгаш чедиишкиниг шиитпирлээринге дузалаан, чижээ, колхозчуларның агротехниктиг өөредилгезиниң чорун турарын контроль-даар талазы-биле ол комиссия күүскомга улуг дузаны көргүскен, ниитиниң малының продуктулуун улам бедидериниң аргаларының дугайында өртектиг саналын киирген деп ол демдеглеп турар. Ынчангаш көдөө ажыл-агай талазы-биле доктаамал комиссияның кежигүннериниг-биле сүмележип, оон хуралдарынга олуржуп, колхозтарга, совхозтарга кандыг-бир хемчегни чорударда ол комиссияның кежигүннериниң летчимчезинге даянмышаан, Ухтомск райкүүскомнуң даргазы шын ажылдап турар.

А Ногинск районнуң чурттакчылыг черлериниң кудумчу комитеттери улуг болгаш чонга чугула кандыг ажылды чорутпаан дээр боор! Кудумчу комитеттери баштаан хоорайларның чурттакчыларының киржилгези-биле дыка хөй километрде оруктар кылдынган, он-он мун дөс ыыштар болгаш чадаг үнүштер олурттунгулаан. Өлөөн хөй чурттакчылыг черлерни электрижилеринге кудумчу комитеттери шиитпирлиг дузаны чедиргеннер. Чалгайжыдылга талазы-биле ажылдарны чорудуп турда, кудумчу комитеттеринге болгаш көдөө Советтерге удуртулганы Ногинск район Советиниң күүскомунуң бүгү бежигүннери боттандырып турган.

Организас-массалыг ажылды шын тургускан черлерде ажыл-агай болгаш культура тургузуушкунунда улуг чедиишкиннерниң чижектери өвөөн өвес. Оон-биле кады күүскомнарның удуртукчулары массаның чогаадыкчы күштеринге болгаш мергежилинге даянмайн, чүгле ажыл-агыйжы ажыл чорудуп, бүгү организас-массалыг ажылды чүгле чаңгыс райкүүском секретарынга чүдүрүп турар чоруктуң дыка хөй фактыларын айтып болур. Ыныг районнарда ажыл-херек багай чоруп турар.

Ынчангаш организас-массалыг ажылды ажыл-агыйжы-организакчы ажылдан тускайлап болбас. Ажыл-агай, культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээр бүгүле таварылгаларда ажылчы чоннарны хөй-биле киришпирер херек.

Организас-массалыг ажылды туруп турар байдалын болгаш ону өкижидеринге райкүүскомнуң удуртукчуларының киржилгезин ниитизи-биле харылзаар кижи чокка артырып болбазын демдеглөөри чугула. Күүсекчи комитеттиң харыысалгалыг ажылдакчыларының бирээзи, практикада хөй удаада-ла таваржып турарын өзугаар алырга—райкүүскомнуң секретары ол дугайында улуг, шиитпирлиг рольлу ойнаан турар ужурлуг. Организас-массалыг ажылды чорударының талазы-биле ниити болгаш күүскомнуң удуртукчуларының база кежигүннериниң хүлөөлгелериндеи аңгыда секретарының онза тускай хүлөөлгези база бар.

Бирээде, райкүүскомнуң секретары организас-техниктиг ажылды чорудар ужурлуг, ол ажыл болза, район Советиниң сессияларын организас талазы-биле белеткээри, өскээр чугаалаарга сессияны чыыдырар үениң дугайын депутаттарга болгаш чалап келдирерлерге чарлаары, оран-бажыңны белеткээри, шиитпирлерниң телевилелин болгаш өске-даа материалдарны депутаттарга тыпсыры, район Советиниң доктаамал комиссияларының депутаттарының ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан янзы-бүрү айтырыгларның талазы-биле организастыг дузаламчыны көргүзери, соңгукчуларының мурнунга отчёттарын бөөринге херектиг өргежок чугула тайылбыр материалдарны депутаттарга хандырары, ол отчёттарны организастаарынга дузалазары болгаш өске-даа.

Ийде, көдөө суур Советтериниң, а ол ышкаш хоорай Советтериниң (район чагыргалыг) организас-массалыг ажылын удуртуруун райкүүскомнуң секретарынга хүлөөдип турар. Ол болза, аңаанда турар Советтериниң сессиялары чогуур хуусаларында чыгып турар бе дээрзин хайгаараар, доктаамал комиссияларга бүгү хемчег-биле дузалаар, соңгукчуларның мурнунга депутаттарның болгаш Советтериниң мурнунга күүскомнарның отчёттарын чогуур үезинде кылып чорутқан турар дугайында сагыш салыр хүлөөлгелиг. Хоорүүскомнарны болгаш көдөө күүскомнарны дамчыштыр мурнакчы дүржулганы нептередип, активчилерниң үргүлчү өөредилгезин организастап турган, ажылчы чоннарның бот-тывыңгыр организацияларының ажылын ол башкарар ужурлуг.

Район Советиниң секретарының хүлөөлгелерин мырыңай допчузу-биле ап көөрге ыныг болуп турар. Ынчаңгаш райкүүскомнуң секретарынга хамаарышпас ажылды аңаа чүдүрүп тургулаар чамдык районнар Советтериниң удуртукчуларының практиказын шын деп санап болбас. Ажыл-агай, культура-амыдырал тургузуушкунунуң планнарын чогуур үезинде күүседири организас-массалыг ажылды шын тургусканыңдан хөй чүүлдер талазы-биле хамааржыр деп чүвени бодап көргеш, ол шын өвес практикага удур шиитпирлиг демисежир херек.

В. СОРОКИН,
Москва область Советиниң күүскомунуң секретары.
(«Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери» деп журналдан).

КИНО

„ЭЭЛЧЕГЛИГ ЧОРУУШКУН"

Чолаачының ажылы харыысалгалыг болгаш берге. Сөөлгү үеде совет кино фильм үндүрер черлер чолаачыларның чаагай күш-ажылынга тураскаатты нган киноларны база бүдүрүп үндүргүлээн. Оларның бирээзинге Свердловск кино студиязының кылып үндүргени «Ээлчеглиг чоруушкун» деп кино хамааржыр. Бо кино болза, ажылының байдалы бир домей, аңгы-аңгы аажы чаңыг ийи чолаачыларның ажыл-амыдыралын, сларның бир харыысалгалыг даалганы күүседир дээш ээлчеглиг чоруушкунга чорааның дугайын тодаргай чугаалап турар.

Машина-биле кайы-хамаан чокка маңнадып, таварышкан-на кижилерни олуртур, чүк чүдүргеш ажык кончаа сүрер чолаачы Кирилл Воронов (ролюнда артист Г. Юматов) автоинспекцияның ажылдакчызындан чаштып дезер дээш машиназын үрей халыдып алыр. Ынчангаш Воронов ол черге туттурар.

Оон соонда автобаазага эш хуунуң судун кылгаш, аңаа хөй ниитиниң хыналда комиссиязының саналын өзугаар Кирилл Вороновтуң чолаачылаар эргезин казааш, ону слесарь ажылынче шилчидер. Суд болуп турда Кириллдиң ол үүлгедиин чолаачы Антон Крыленко (ролюнда артист С. Чекан) шыңгыы буруу шавар. Антон дээрге ажыл үезинде бодундан, эш өөрүнден шыңгыы негелдерлиг база кадыг-ширин аажы-чаңыг, белен чүве чугаалавас болгаш автобаазаның эң эки чолаачыларының бирээзи. Кирилл арай чүве тооксавас, чүнү кылырын күзей-дир бодунуу-биле кылыр аныяк оол. Ынчаарга Антонуң дукмазы Анна (ролюнда артист Н. Румянцова) К. Вороновка ынакшыл бээр, а Антон ыныг күдээлиг болурун күзевейн турар.

Кирилл буруузун ам-даа билинмээн. Ынчангаш ол ам база катап чолаачылаарын күзеп, чамдык багай кижилериниң саңлдарынга алзып, өске гаражка ажылдаарын чопшүүрешкеш, олардан авансы кыллыр рубль ап турар. Ол бүгү чугаалар, болчуш куннар бир кежээ хоорайның столоваязынга болур. Оод он холбашкан белүү күрүнеиң эт-хорецизин тотчеглеп, бүдүү садып, ажык кончаа тып турар Самсонов баштаан кижилер болур. Удаваанда Самсонов тут-турар. Кирилл ынчан ону билип каар болгаш оон ыңай олар-биле харылзашпайн баар.

Ол-ла үеде нефть бүдүрер станцияның техниги аныяк кыс Ксения (ролюнда артист И. Извицкая) Москваже шөлөөлеп чоруурунга белеткенип турар. Аңаа оод хуу салымы шиитпирлеттинер ужурлуг турган. Чүге дээрге оод өг-бүле тудар дээн кижизи Олег үр үеде чагаа биживейн туруп-туруп, хенертен өг-бүле амыдыралдың, бажыңның, эт-херекселдиң дугайын бодаар үе келген деп чагаа чоруткан. Ол чагаа аңаа-ла кандыг бир өске кижини дег болгаш ол оон-биле амыдыралды тургузар бе азы ынак бе деп чүве билдинмес. Ынчангаш ол бүгүнүң дугайын хынап көөр апарган... Ынчалзажок Ксенияның ол күзели бүтпейн барган. Станцияның трансформатору үрелген. Ынчангаш чаа трансформаторну алыры-биле ону өске черже кончуг дүрген командировкаладып чорудуптар.

Ксения хоорайга чедип кээрге, автобаазаның начальниги трансформаторну сөөрттүр эң эки чолаачы Антон Крыленко-биле таныштырар. Ынчаарга ол хоорайда Ксенияның таныыр кижизи чок. Гостиницага кээрге орун база чок боор. Ынчангаш Антон демги аныяк уругну бодунуң дукмазы Анна-биле кады хонарынче чалаар ужурга таваржыр.

Антоннуң бажыңына чедип кээрге аажок хөглөөшкин, шимээн үнген база хамык чүвени столда белеткеп каан, ырлаар-харжакты ырлаткан турар. Анна шевергин, чараш кылдыр кеттиниппкен, Кирилл-биле кожа олурупкан олурарын көрүп кааш, Антон эпчоксунуп, чүнү-даа канчаар аайын тыппайн баар. Ынчангаш ол:

— Чүнү канчап олурарыңар ол?— деп Кириллден шыңгыы айтырар. Оозу дүште-даа чок:

— Куда болуп тур,—деп харыылаар. Антон аңаа хорадааш, Кириллди бажыңдан үндүр сывырыптар. Ынчаарга Ксения ол бүгүге эпчоксунгаш, гостиницаже чоруй баар.

Антон биле Кириллдиң аразынга өлөөн эпчок чүве болган дээрзин дотүнде чугаалаадывыс. Ынчалзажок кижиниң эки багай шынарын хынаары—оон чугула даалганы күүседиринден база хамааржыр болгай. Станцияже трансформатор сөөрттүр ийи машиналарының бирээзин Кирилл Воронов чолаачылаар. Ынчангаш аңаа оон бүгү байдалы билдинер ужурлуг турган. Бо удаада Антон-биле Кирилл кады чоруур апарганнар.

Чоруза чогуур орук-биле чоруур дээрге, Кирилл ынаас болгаш чоруп ора-ла машиназына бөлүк кижилерни олурткаш, оларның акшазын чыып алыр. Ол рубльди авансы ап алганы өске гаражта кижилерге баштайгы доктааган станциязындаанга шилчидиптер. Кирилл аңаа келгеш, «оон ыңай орук багай, ынчангаш ол суурга хонуп алыр» дээрге, Антон дүне-даа болза чоруурун дужаар. Үрелген көвүрүгүн чоогу-биле эрттер дээш арыг ишти малгаш-тулаалыг кончуг багай орук-биле чүктүг ийи машина арай боорда кел чоруур. Малгаштыг багай орук-биле чүткүтпүшаан бот-боттарынга хорадажып, бир черге келгеш, Антон-биле Кирилл мырыңай сегиржип алыр чыгыы гурда, оларны Ксения соксадып каар. Ынчан турда эзирик чолаачылыг бензин сөөрттүр машина эрткеш, үрелик көвүрүгже углаваш чоруптар. Чолаачыны болгаш машинаны айыылдан камгалап алыр дээш Антон биле Кирилл бир машинага олурупкаш ону сүрүп четкеш, Антон Крыленко амы-тынын-даа бодавайн оон кабинине киргеш, ону доктаадыптар. Эзирик чолаачы кортканыштан мырыңай сергеп кээр....

Антоннуң эрес дидим чоруун Кирилл кайтан магадаар. Ынчаарга бүгү орук дургаар чүнү-даа ыыттаваан, чугаалаарынга ынак өвес, өлөөн шыңгыы хевирлиг аныяк уруг Ксения чугаалап эгелээр болгаш баштай-ла ужурашкаш ону сонуургап турган Антон-биле чугаалажы бээр.

Чолаачыларга кандыг бергелер таварышпас ийик. Маңаа база ыныг болган. Аажок чаъс чаап турда, кончуг малгаштыг орукка Антоннуң машиназының рессору сынып каар. Кирилл ону тып алыр дээш чоогунда колхозтуң ажыл-агай эргелекчизинге чедип кээр. Колхозтуң ажыл-агай эргелекчизи рессорну халаска бээрге, Кирилл:

— Өзулуг-ла кижи бо дур өвес пе— деп магадап чугаалаар. Муринда канчаар чурттап, кижилерден бичиле чүүл дээш кайы хамаан чок төлевир рубль ап чорааның кончуг буруу-дур дээрзин Кирилл ынчан-на шыңгыы бодап, биле бээр.

Дөктүп турган суг дег чаашкын даңы аскы чагган. Ол чоруп орда Антоннуң машиназы малгашка чыдыптар. Ону оон узун демир-биле үндүр сөөртүп турда демир хенертен үзүлгеш, Антоннуң хол, буттун балыглаптар. Кирилл дискек чеп чоруур малгашты сүзүп, улуг аърга аразы-биле чорааш Антонну чоогунда суурда эмнелге черинге эккээр. Аңаа эмнелге дузаламчызын алгаш, көдээ Советтен аът тыпкаш, олар машиналарынче чоруптарлар. Даартазында трактор тыпкаш машинаны үндүр сөөрттүрүп алырлар.

Балыгланган Антон машинаны чолаачылаар арга чок. Ынчангаш ам Кирилл бир машинаны өлөөн чорудуп кааш-ла база бирээзин өөлчештирер ужурга таваржыр. Ынчап чорааш орктун багай черин эртригеш, эки орукка келгеш, ам бирээзин сөөртүп алгаш хаптарлар.

Өөлчеглиг чорукка чорааш чолаачылар Антон биле Кириллдиң таварышкан бергелери оларны бот-боттарын эки билчип, чоок кижилер болурунга дузалаан. Шак ыныг бергелерге таварышса-даа олар кол чүүл —берген даалганы чогуур ойнуде күүсеткеннер. Ам Кириллдиң Антон өзулут кижи-дир леп биле бээр, а аныяк оол Кирилл ол чорааш бодунун мурнундагы чазыгларын база билип алыр. Ынчаарга Антон биле Ксенияның аразынга найырал эгелээр. Чолаачыларга таваржып болур чоруктун дугайын көргүзүп турар «Өөлчеглиг чоруушкун» деп кино ынчаар доостур. Мында кол чүве совет кижилериниң кандыг-бир бергете таварышканда бот-боттарынга дузалажыышкынын, найыралын болгаш ынакшылды көргүзүп турар. Ук кино удавас үнүп эгелээр.

С. САЛЧАК-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агай киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—01069. Культура өргелелиниң типографиязы.